

ESZMETÖREDÉK

A
MAGYAR REFORMRÓL.

Vay Dánieltől

LIPCSÉBEN 1844.

WIGAND OTTÓNÁL.

G. I. - A: C. - és K. M. nak

AJÁNLJA

VAY DÁNIEL

I.

A zsarnokok hatalmaskodásai az előítéletek ellen síkra szélít igazság bajnokai legszentebb agyőknek, ha nem vértanúivá, de mindenkor szenvedő apostolaivá lettek. — Ki ne ismerné az egy istenhitért küzdött Móses népének sanyargattatását, — a hódító Róma féketlen hatalomvágya, a népet porba tapodott előkelő gőg s balhiedelmek ellen föllépett istenember töviskoronáit? Ki ne tudná, hogy a reformatio tavasz hirdetői is szinte ajó ügy áldozatául vértettek el? —

De nem csak az országok egységét föntartó s a véges embert a végtelennel dicső lánczolatba fűző vallás, — de a természet, az emberi élet s jog körében búvárkodó ész is kénytelen mindig az előítéletek csapásait szenvedni, valahányszor az igazság mellett föllép.

Ki győzné itt a kisebb nagyobb zsarnokok ellen az általános népjogokért az igazság s szabadság mellett föllépett s azt védett észnagyonak méltatlan megbántásait elősorolni!

A zsarnoki hatalom előtt — akár az isteni vallás, akár az emberi jog 's igazságot követeld ész rokonszenvre nem számolhat, — föladatuk egy része annak letiprása; — de, fájdalom! hogy az általános igazért, s így a többség, anép érdekében föllépett ész — a népnél is csak százados küzdeések után vívhatja ki ügyének, az igazságnak, a rokonszenvet: különös pedig az, hogy a vallás és az észtan között az utóbbi amannál is népszerűlenebb; látván, hogy az alap mindkettőnél egy a végok isten, és a cél is egy — az igazság. — És a philosoph az éleiből merített, az emberi ész megfoghatta okokkal győz, míg az egyház-tanár fogalmainkon túl, a kijelentés titkait is fölmutatja. —

De nem annyira a cél és a tan, magossága mint, a tanárok kötelességükbeni eljárásuk miatt rejtély előttünk a theologoknak a philosophok fölötti rokonszenve, holott látván: hogy a kijelentett vallás apostolaiból alakult egy házi rend, tévutakra térve nem maradt mindig a nemes eszközök használata mellett, sőt, mint egy ideális Napólen, minden eszközeit leginkább hatalma Öregbítésére használta föl, míg ellenben a népért magától mindent megtagadó, semmi fölsőbb hatalmat nem igénylő észtan avatottjai az életből merített, az emberi észmegfoghatta okokkal fölfegyverkezten csatákra, statusra, a statusban sohsem fajulva, mint Cincinnátok örködve a nép fölött— fáradtságuk s küzdeéseikért nem fogadva bért, szegényen,

mint jöttek, tértek vissza testvéreik — a nép közé: azt kellene hinnünk, emezeké a népszerűség diádalma, s mégis mutatja a történet, hogy a vallás hirdetői sokkal több rokonszenvet ébresztenek a népben, mint a castát nem alkotott józan ész képviselői, a philosophok, kik egyiránt hidegen hagyják a többségét.

Végtelenül fájdalmas, de hiában, úgy van! hogy a valódi igazság, s különösen a népjog-szabadság tiszta fogalmát tanító philosophok kevés rokonszenvre számolhatnak; — sőt vannak, — s ezt mi lealázó kimondanunk! — országok, hol tudósnak lenni még ma is szégyen, hol a politizáló közvélemény azt hiszi: hogy a legmagasabb tudományosságot igénylő, a legtöbb elméleti s tapasztalati bölcsességet föltételező törvényhozási tanhoz tudós —nem érthet.

Ezen jó urak sosem olvasták Schellingnek azon mondását: „az észtan megszűnt az iskoláé lenni, az a status birtoka,“ És nem fognak engem érteni, ki Schelling ellenében azt mondom: az észtan mindig a statusé volt, .mindig karöltve járt az étellel. — Vagy nem volt-e Plútónak, az egyéni jogukat visszaszorítván, mindent csak a statusnak adó, philosophiája összefüggésben Sparta szellemével? Ellentétben vannak-e Lycurg törvényei Plútó tanításival? Lehet-e tagadni, hogy Sparta szellemét Plútó és Lycurg egyiránt képviseli? Athén ellentéte Spártának,

— itt a társaság fogalmának induló pontja személyes szabadság; a nem volt-e itt is statusának valódi philosophja Aristól? Hát a jog eszméjének hősei, s a természettörvény bölcei Hugó Grotiustól kezdve le a critica philosophián keresztül egészen a szabadság philosophiájáig; — nem hű typosai-e koruknak s a népnek, melly között éltek?

Igen, én úgy látom és hiszem: hogy a philosophia mindig karöltve járt az étellel s körülményeivel. — Fusuk végig röviden a philosophia legföltűnőbb jeleneteinek korát; — nézzük még egyszer közelebből, ha váljon el-lentétben vagy összhangzásban van-e a philosophia az étellel? — Spárta személyes szabadságot nem ismer, — philosophja sem; Athéné a személyes szabadság eszméjét baljja s tanulja philosophjától, s statusában ez eszmének életet ad, a keresztény vallás philosophjai, a kijelentett vallás tanai mellett kezdve, ismét orgánumai a keresztény vallás hatalmáért százezrenként elhunyt népeknek; kéfeöb-ben az egyházi felsőséggel meg nem elégült, a világi ha-talmasságot alakított római szék ostorai; — a tenné szel-philosophok nem élő hangjai-e koruknak? Hát Kant cri-ticaphilosophiájának praxisa, s Fichte elméleti ábrándozó, a a társaságon künálló valami volt-e, midőn a polgári kötelességek s nemsetiségökről megfeledkezett németek-ben föllármázta a hazafiség, a nemzetiség lármaharangját?

Tevén ezt akkor, midén az ellenség városát ostrommal megvevé.

Mindezek után igen természetes, ha azt tartjuk: hogy a philosophia mindig karöltve járt az étellel; és ezt hiszem: 1. azért, mert a történet ezt tanítja; 2. mert, hitem szerint, akár a végső ok búvárlatából akár az emberi én taglatatából kiinduló, — mind a kijelentett vallás tanaira támaszkodó, mind a természetphilosoph ellenálhatlanul mihamar a társas élet philosophiájára, a szőnyegen levő tárgyak s az uralkodó eszmék és elvek taglatatára kénytelen menni, lévén ez az emberi észnek egyedül haszonnal gyümölcsöző mezeje. — Én a philosophiát az igazságért, s így a nép legbecsesb kincséért küzdő legmagasb fórumnak tartom, — a törvényhozót a phiiosophia által letisztázott fogalmak kertészének, ki azt a népeletbe átülteti; — a philosophnk a nemzet fölött viraeztó örök, kik a népet a jövőndő vész felől értesítik.

Az emberek az észtannak általában ellenei, tartván ezt theoreticai meddőségnek, a gyakorlati étellel semmi viszonyban nem állónak. Van a philosophgyűlölőknek még egy másik osztálya is, kik azt mondják: „mi a philosophiának ellenei nem vagyunk, de az legyen egy és ugyanaz minden nemzeteknél.“ Ezen uraknak már főnnebb válaszoltunk, hol a philosophia föladatáról, körülmények hatásáról stb. stb. emlékezőnk; s most csak azt

kérdem: vájjon ez Általános territoriális nyelv, politikai viszonyok s a többi nemzetektől különválás az ezekeli gyérebber érintkezés által kifejtett nemzetiség, jellem stb. stb. nem mind olly sajátserű tárgyak-e, melyekről lehet, és kell saját s különvált ítéletünknek lenni? — így, például: magyar alkotmányos, és mégis alárendelt állásunk, nyelvünk stb. stb. nem adnak-e nekünk bizonyos szint? ugyanannak kell-e rólunk, nyelvünkről az ítéletnek lenni, melly áll, például Angliáról? de valljuk meg: nem innen a zavar, — de, mert igen sokan vannak, kik azt teszik föl, hogy minek az a magyar philosophia? — Hiszen ha philosophia, igaznak kell neki lenni; már pedig a mi Németországban kétszer ketté négy — magyarországbaü is az; ergo nem kell magyar philosophia! — S itt a baj, hogy legtöbb ember azt hiszi, hogy egyik nemzeti philosophiának a másik alapigazságát elismerni nem lesz szabad, holott a nemzeti philosophia s méz philosophiák közötti különbség semmi egyéb, mint specificus s másutt nem lévő, vagy máskép levő körülményekről ítéletek resultatuma. — Mégis különös dolog az, hogy én sohsem hallottam magyartól állítatni, miként a magyar jelleme ugyanaz, mi a németé, — s hogy a magyar azon vitatkozott volna: hogy a magyar alkotmányi s kereskedési viszonyok épen azok, mellyek Éjszak-Amerikáéi; sohsem hallottam még azt sem, hogy, például: valaki állította

volna, isiként a német elméleti nehéz és bűvarkodó philosophia egy és ugyanaz lenne, mi a íranezia könnyű Szemlélődés, sőt ha hallottam róla, mindig azt mondák: no de már hogy a mennykőben is lehet olyant gondolni, hogy a könnyű, tüzes és szabad alkotmányú francznak ugyanazon kaptafája lenne, melly van a komoly és vizsgálódó s semmi nemű political jogokkal nem bíró németnek? És mind e mellett, midőn ezekről órákig beszélőnk, előjővén, hogy Szontagh Gusztáv magyar philosophián dolgozik, — fölugrik a társaság — s összezsapva kezeiket, kiáltják: per Deos immortales! micsoda absurdum az a magyar philosophia? Én gondolkozóm: min csodálkozhatnak ezen jó urak? s fölillant eszemben: hogy ók az észtant talán cosmopoliticainak tartják; de hiszen csak imént láták át a német s francz philosophia közötti különbséget! — De különben is ismerem spectabiliséket a megyegyűléseiből, a onnét adataim vannak: hogy ez urak nem világi, de még magyar országi egységet sem akarnak, — Ők nem világpolgárok, — nem is magyar, hanem Árva és Turócz országi emberek!

Magyarországról eddig két bajt említék — egyik az: hogy itt a tudományos embereket a legszerencsétlenebb politicusoknak tartják; másik, hogy nekünk különösen nem kell nemzett philosophia. Az első pont fölött sokat vitáztam, a védőkül többek közit fölhozám: miként Francia-

ország legutolsó, két országjáróban meggyőződhetek Tolna a vitázó urak, hogy tudósok lehetnek jó politicusok; — hivatkozám Angliának jelen ministériumára — említém az óriáserőt kifejtő Orosz, a néhány tized alatt Herculessé lett Porosz mint teszi a tudóst tanító székéről egyszerre ministerré; — de Guizot hin Thiers her — Francia-vagy Angolhon óriástárczái, — Orosz- s Poroszhon csoda emelkedése nekik nem argumentum, tudós mind a mellett non coronat. — Én váltig mondanám: uraim, mi sohsem fogunk összejöni, kegyetek azt hiszik, hogy tudós nem lehet jó politicus; én pedig csak amelletts maradok: hogy a tudós mindig többet tud, mint a tudatlan stb. stb.

Mióta ezen s ehez hasonló számtalan párbeszédet hallottam — mindannyiszor mély fájdalommal tölt el keblem, s okát keresém mindannak: miért vagyunk mi különösen a politicalai téren a tudósok ellenei — s miért nem kell nemzeti pbilosophia? De máig sem tudom, hogy különösen a poljticalai téren állók felületességében keressem-e az elsőnek, s a külföld majmolása által elvesztett eredetiségünkben az utóbbinak okát? Mert ha csak ez lenne a baj, azt mondanám: tanuljunk s ögyekezzünk typusunkat viszanyerni, és aztán, higyjétek el, — mihelyt nyelvekben s jellemötökben eredetiség, ismereteitekben mélység, működéstökben következetesség lesz: akkor teteteitek logicalai rendben leven, nem lesztek sem a tudo-

mányosság, sem a logica- s philosophiának ellenei, mint most. Igen, én meg vagyok győződve, hogy mihelyest politicusaink — mellőzve a provinciális és a castai érdekeket — keleti kevély nyíltsággal s igazi lelkesedéssel töreked endnek az általános szabadság felé: akkor Kant critica philosophiájának sem lesznek olly ellenei, mint ma. És itt az idő, megváltani őszintén, miként mi azt hisszük: hogy valamint másutt; úgy a magyar politizáló — de nem politicus — többségnek is azért nem tetszik sem a philosophia, sem a tudósok, — mert eljárásuk sem nem egészen tudós, sem nem egészen philosophiai.

Tudósgyűlölő honunk a philosophiával épen úgy van, mint a németek az alkotmányal: őket, mint tudva van, 1814-ben a hannoverai herczeg erőnek erejével alkotmányal akará megajándékozni; de a Rendek, mitsem téve, haza oszlottak; 1815ben őszhó 16^{tn} gróf Uünster által a kamara ismét megnyitattott, — de valamint a kormányal alkotmányadandó reformja ellenében egészen hidegen maradtak; úgy az említett grófnak nemzeti öntudatra ébresztő beszéde, mellyel ő kormányal lettére intése S nemzethez, hidegen hagyá a Rendeket s egy szó pártolás nélkül hanzzott el. — Csak nem hihetetlen, uraim — de úgy van, — 1814- s 1815-ben a hannoverai kormány alkotmányal akaija megajándékozni a nemzetet, — de igyekezete, de akarata a népképviselők keblében

viszhangra nem talált! — Csak nem hihetetlen, de úgy van: — Magyarországnak philosophia, — logica, — tudós nem kell!! — És hiszitek-e, hogy a hannoverai képviselők hibáztak, midőn a kormánykínálta alkotmányt el nem fogadták; és tudjátok-e, hogy midőn Hannoverában ezt tevék, Fichte, a nagy philosoph, azelőtt már és pedig a csaták véróráiban Napóleon ellen tartott tüzelő beszédeiben meleg és tiszta hazafiságot, nemzett egységet, alkotmányszerelmet hirdetett; — és tudjátok-e, hogy német hon philosophjai már akkor a német egységről beszélnek, már akkor azt mondják: hogy Német országra nézve az apró részekre darabolás, az exceptivák körüli forgás nemzeti önfertőztetést — Igen, de a német Syes — abbás — Fichte tanítványa — Stein — szavait a provindalismus, a szakadások hősei nem akarák érteni; a nemzeti egység, az apró német biralmak közt létező sorompók leszállításán működött Stein a népnél visszahatásra — reactio — talál. — S mindezek nem azt jelentik, hogy Fichte, Stein - nem voltak jó politicusok; hanem azt: hogy a nemzeti egység, és így valami logikai egész hősei századokkal szárnyalák túl a provincialismast pártoló, a logikai egységet gyűlölő s nemzeti erőt gyilkoló nemeseket.

Mindezek után én azt hiszem, hogy mi mindaddig, de csak addig ellenei leszünk a logicának, philosophiának s a tudósoknak: míg az exceptivák s a provinciális érde-

kék téréen forgunk; mihelyt mi a reform mezején az általános nemzeti erő és boldogság számára aratank — melőzve a provinciális érdekek kisszerű legyőzését, azonnal nem lévén többé okunk bár magát a critica-philosopbiát is gyűlölni — sem a logicát megvetni, sem a tudósokat utálni nem fogjuk.

Fönneb megjegyzők: hogy ha a zsarnokok és hatalmasok ellenei a fölvilágosodást terjesztő tudósoknak, azt nem csodálhatjuk; — megfoghatlan előttünk csak az; hogy a nép emberei mint lehetnek nem barátai, — pedig vannak illyeneb sokan. Ezen philosoph — s tudósgyűlölő magyar reformerek igen sok egyéneitől hallám, hogy fik nem a német theoretica-speculationak, de a francia forradalmi iskolák emberei; ekkor elkezdém magyarázni, hogy a népjogokért küzdött s elvérzett francia forradalom emberei, mindannyian Voltaire, Jean Jacques, a socialismus és törvényphilosoph iskolásai; az eszme mellyért a tanács küzde: a jog, mellyért a nép vérétontá; az A agyoknak Szülöttje. —

Küzdeni megmutatni, hogy valamint a francia nép azért vérzett, hogy philosophjai eszméjének életet adjon: úgy a német nemzeti egység philosophiájának szavai is elhatottak néhány tizedek után a nép fülébe és szívébe. Igen, valamint Franczthonban az említett philosophok népjogi eszméinek néhány tizedek moha a lángnyelví. Mire-

beauban, és sok más ezekben- megszülettek védő szó-
kai: úgy a nemzeti egység philosopbjainak is megszület-
tek pártfogói. Stein a Münster szavai kicsirázván,
megérték a népben, és pedig Steinről azt mondja a törté-
net: hogy A mint országlár az volt, mi Fichte mint Philo-
soph. S a tanúság itt semmi esetre sem az, hogy Stein rász
politicus volt, — hanem, hogy kortársai szavainak súlyát meg
nem bírák, s innen van az, hogy a német nemzet évti-
zedek múlva petitiók útján sürgeti azt, mit akkor az al-
kalom kínált és Stein jónak mondott.

Fussuk végig emlékezetünkben az aligmúlt történe-
teket, s látni fogjuk: hogy azon nemzetek, kik a philo-
sophiának s tudósoknak nem olly esküdt ellenségei, mint
mi, a legmegszorítottabb alkotmányok daczára is sebe-
sebben haladnak, mint mi; például elég legyen megem-
lítenem, a szabad institutiókban óriási haladást, mellyet
1807. és 1815. közti Poroszhon tett, minők: a jobbágy-ság
eltörlése, a parasztfőidnek szabad földdé változtatása a
robotok megváltása stb. stb. — Üljenek továbbá a ne-
mességnek a többi rendekkel egyenlővé tétele az iparra
nézve, a polgári s katonai legmagasb szolgálatra egyenlő
igény, az ipart gátló minden akadályok elhárítása, a ki-
rályi domaniák megadóztatása, azoknak a statusadósságok
letörlésére való fordítása, a városok önállósága s rende-
zése, a szolgálai és cselédi viszonyok szabályozása, a sta-

tuskormány mindet osztályzatának megegyeszerűsítése, az exemptio eltörlése, a polgárkatonaság s örsereg föllátatása, a hadi szolgálatra vald általános kötelezetés, és végre a népképviselői előkészületek. És ha ezen példák nem győznének, megemlíteném azt, hogy az izenként elszaggatott Németország több hercegségeiben — a nálunk 803 éves alkotmányunk s az emberiség gyalázatára most is főnálló feudális szabadalmak kisebb nagyobb mértékben megszüntetvén Igen, az alkotmányával nem büszkélkedhető sok német statusokban a nemesi igaztalan kiváltságok megszűnvék, és sok hercegségekben már a kiváltságait elvesztett nemes siralmasan mondja: „én nem vagyok egyéb, mint tehetős paraszt.“ —

És ba még mindez nem lenne elég ok, akkor figyelemztetésül azt mondanám; vigyázzatok, nehogy ezután is, mint most, az általános szabályokat kerülve, az exceptivák téréen forogjatok; mert megfoghatjátok látni, hogy 800-dos alkotmányotok daczára is a még ma absolutismus alatt nyögő németek is el fognak mellettetek csösgetni, s félő, hogy megtaláljuk érni azon gyalázatot, miként Némethon minden polgára fogja már az alkotmányos jogokat élvezni akkor, midőn még mi azon fogunk vitatkozni egymással: ki, Werbőczy szerint, a nép?! —

És mindez könnyen megtörténhető, s a miatt, hogy mi nem tartjuk a tudásokat jé politicusoknak, mert mi a

logikának nem vagyunk barátai, és mert másutt mást, t. i. az ellenkezőt hiszik, s még mi reformjainkban az eceptíiák téréen forgunk, azalatt másutt — még Némethon absolutisticus statusaiban is — a polgárok közötti különbség közfalai lerontásán, és a törvény előtti egyenlőségén kezdve, az alkotmánykirjesztés logikai útján mennek.

És mert más statusok a logikának nem esküdt ellenei, a még alkotmányos élet reményre is csak 1814ben, azaz, a német fejedelmi szövetség által följosított némethon több herczegségei alig néhány napos élet után-ott vannak hol mi, sőt túl azon, a városrendezésén.

S ezek szerint előttem mindinkább megfoghatatlan: mint lehet a közjón segíteni akaró népbarát akár az általános, akár a nemzeti philosophiának ellenségei valamint más részről világos előttem azi ha valakinek egy, vagy más nemzet — p. o. a német — philosophiája nem tesszik, mert azon nemzet — körülményei mások lehetnek, s így az azokról mondott ítélet reánk nézve nem áll. És ép ezért kell nemzeti philosophia! —

II.

Ha már logica — ég-philosophia gyűlölő honunknak tudósutaló politizáló! tetteikben s működésükben a következetesség hiányzott: ezen, reméljük, senki csodálkozni nem fog, ez csak magunkhozi következetesség.

És ez az a kulcs, mellyel azon ülök gátját föl lebet nyitni, mellyel különben megoldani nem lehet: miért nincs honunkban a népjogokért küzdő pártnak semmi biztos, semmi közösen ismert célja; miért nincs működésünkben egység; miért hagyják el a néhány nappal előbb egész lelkesedéssel kéretett utat; miért változik nap nap mellett a küzdier; miért a lelkesedésnek tárgya minden nap más; miért fagy jéggé a nép szive az eszme iránt, melly tegnap szerelmének tárgya volt; miért meddő, miért sükerárva működésünk? —

Mutassatok nekem hont, hol a középnesesi rend jobbjai olly önzés melett, olly nemes lelkesedéssel küzdöttek volna a népjogért, mint 1827-től fogva honunkban— Mutassatok nekem nemességet, melly, mint a miénk, ne-

mesi szabadalmait önkényt s minden fölszólítás nélkül akará megosztani az alkotmányból számkivetett néppel, tévén ezt akkor midőn a politicalai számkivetés bilincsei alatt elzsibbadt nép még mélyen hallgatott, midőn az alkotmányholt tizennégy millió még csak jog kívánatban sem mutatá az életnek jelét, kik meggyalázások bitója előtt még hidegen járnak el, kikre nézve még az isteni és emberi jogokat kérés órája nem jött; mondom, matassatok nekem nemességet, melly sírként némán még csak nem is könyörgő népével úgy küzdött volna megosztani jogait, mint a magyar nemesség jobbjai.

Igen, mit másutt a nép csak a fölkonzult nemességen túl sok milliók vérével váltá magának meg a polgárjogokat csendes és még csak nem is rimánkodó hontársainknak mi magunk kínáljuk. — Igen, uraim, a 800-dos gyakorlat megkedvelte e kiváltságokat, mi önkényt valánk a hallgató néppel megosztandók, míg más hon nemesei készebbek hónukból kivándorlani, hogy sem szabadalmaik csonkitassanak.

És mi a feudalismus igaztalan zsákmányait önkényt vittük a honollárára, mi nemesen, mint a földtekének egy nemessége sem, küzdénk a még síri álmat alvó népnek jogaiért, és küzdénk, mint Leonidások, szántva kevesen egy Xerxesi ellentábor ellen; — mert kiből áll táborunk? néhány nemesekből, néhány fölvilágosodott igazságbará-

tiből; és kik ellen vívtuk a csatát? a praerogatívák szerelmében vak óriás nemesi többség, s a kormány ellenében. A nép pedig, kinek füléig a zöld asztalok vitái nem hatottak, a csatákról semmit sem tudva, szolgálai fásultsággal, mint elébb szánta kényurának földét s izzadott nehéz robotai s nyögött adói alatt És midőn sok évek küzdése után az igazság apostolainak szava a néma népig, s a jogok közösségének süket kiváltságosokéig hatolt; midőn hosszas csaták után az igazságnak igéje némi részben testté lőn, midőn az ébredési órája ütött, azt hiszitek; tudá a nép, kik voltak a nyolcz- százados hosszú és nehéz éj eloszlató, a valahára följevendő nap hajnalát hirdető csalogányok. Nem, — jogaiért küzdött és rablánczokat szenvedett barátai mellett hidegen, mint előbb ballag» el, sőt az ellentábor hőseinek köszönő a tőlök csak nehezen kicsikait engedékenyek mákszemeit.

Hihetetlen, de úgy van, — a népbarátok küzdéseinek gyümölcse az eddig kivívott parányi népjogok, a helyett, hogy a haladási párt embereinek megszerezte volna a nép rokonszenvét; azt a kiváltságok iránt szerelemföltő, s az ajigmult napig mindég a maradási pártot pártolt kormánynak kezére játszodá. Sokan lesznek, kik ez állításnak vagy első, vagy másik részét tagadják; bármelley véleményben levők megnyugtatására elég legyen az úrbéri törvénykönyvet fölhoznom, mellyből világos mind az, hogy a jogárva,

de a terheket egyedül viselő a földesúr alatt nyögő népen segíteni szándokból hozott törvény a haladási párt indítványa, mind az, hogy midőn a törvény hozaték, a néperdekeit ezt horda inkább szívéen, mint az, hogy a törvényt sok tusák után vívták ki a praerogatív szerelmes maradási párt ellen, — ez az elsőt hívőknek válaszul; kik a másodszor érintett véleményben volnának, azoknak elég legyen röviden annyit mondanunk: nemde e törvényt az alsó ház kezdeményezte nemde e törvényt az alsó háznál a többségnek kellett kivívni? nemde az alsó ház követői a megyéknek — vagyis inkább a megyék nemeseinek — és így, nemde a megyék többségének kel le ezen törvényt akarni; és végre, nemde a megyei követek, vagy az alsó ház többsége, ezen törvényt a kormány s a vele egyszerű maradási párt ellen vívá ki? közbevetőleg legyen mondva, hogy a kormány maradás szellemű volt, a napnál világosabb, mind az alsó mind a felső háznál (mellyel külön azért nem említünk, mert az, kivéve a kormányt, néhány egyéni s territoriális érdeket semmit sem képvisel) levő minden tagjai úgy nyilatkozván. És mégis, midőn a törvény megszületett, a nép a helyett, hogy a törvényt kezdeményezett, azért küzdött azt kivitt megyékhez viseltetnék bizalommal, épen úrbéri pereiben is, mellőzte a megyei fórumot, mindig a kormányhoz folyamodik. De általában nem csak az úrbéri viszonyokban, de csaknem

mindent képzelhető esetekben a népnek-hasonlíthatatlanul több bizalma van a kormányban. Kik ezt tagadnák, majd, midőn az országgyűlés haza viendi a törvényeket, hallgassák meg falanként a népet, s meg fognak róla győződni, hogy felséges királyunknak s teljességgel nem az országgyűlésnek fogják köszönni. Kik ezt nem hinnék, menjenek helységről helysére a nép közé, majd meg fogják hallani, hogy a földesúr s vármegye elleni átok épen olyan közös, mint felséges királyunkban vetett bizalom általánosan. És legyen meggyőződve mindenki, hogy a nép, a reform párt emberei kivétele nélkül bizalmatlan földesura s megyéjében. Mindezekből állításunk bebizonyítása után természetesen folyik: 1^{ör} hol az is, hogy a reformpárt keble; öntudatával megelégülten, fáradásaiért nem kívánva bért, nem megy a nagy tömeghez s nem kiáltja: a ti embereitek én vagyok, jogaitokért én küzdöttem; nem sorolja elő a küzdés napjait, igen a reformpárt a népnek, mellyért küzd, hidegségét nemesen szenvedve, nem mondja nekie: jertek a termekbe, nézzétek a naplókat, beszéltesétek el magatoknak a történeteket, e megfogtok győződni, hogy jogaitokat mi, kiket most mellőztök, s ellenőtökben a nemesi szabadalmakat ők, kikben hittetek, nagyon védék. — Ez egyúttal legyen felelet azoknak, kik a haladási pártot önérdékleső lázítóknak szokták nevezni. 2^{szor} természetesen folyik az is,

bogy haladásunk lassú és meddő, a haladás kicsiny seregének a nép rokonszenve nem lévén támasza.

És ez azon hatalmas tényező, mellyel a reformpárt számításából kifeledt. Lesznek, jól tudom, sokan, kik nem fogják következetesnek látni, hogy én, ki alig néhány sossal fonebb olly nemesnek találóra az Snkeble nyugalmarak meg elégedvén, bért nem követeld s így a tömeg, rokonszenvét nem vadászott eljárást ki emelem; most egyszerre hibául teszem ki azt, mit fennebb érdemnek mondák: de ezen vád ellenem sújtó csak akkor lenne, ha a nép közzé pártunknak rokonszenvvel keresd és eleneinket ócsárió apostoloknak kiküldését indítványoznám De én ezt nem mondván, állítom csak azt, hogy minden népegy vadászai nélkül működhetik a haladási párt úgy, hogy a népnél több rokonszenvvel, és így az igazság ügyének gyorsabban s több sükert szerezhethet

Akarjuk csak keresni l“ okát annak, miért nincs a nép keblében szőnyegen lévő tárgyaink eránt rokonszenv. 2“ rerényeljük okokkal támogatva állítani, hogy az alkotmányos élet s a jogkérdések iránt részvétet gerjeszteni jó és üdvös. 3“ Adjuk elő, mellyek lennének szerintünk az eszközök, mellyek áltat az érintett kettős ézél eléretnék.

Mi az első pontot, t. i. azt miért nincs a nép keblében szőnyegen lévő tárgyaink iránt rokon szenv —

illeti: én azt hiszem, hogy a nép a kérdéseket nem érti, működésünkben nem lévén egység, teendőkben logikai rend, eljárásaink az exceptivák és a negativitás térén forgván s nem értvén, irántunk rokonszenve nem lehet.

Főnebb érintem, mily nemes, mily példátlan el szánt-sággal igyekeznek jobbaink az alkotmányos és a' személyes jögi — s most hozzá teszem — a teherviselési közösségen: de már főnebb szinte érintém, hogy működésünk eddig, jobb szándokunk daczára is meddő, s okát bizonyos logiciahiányban kell és tudom keresni; illy logikai hiánynak tartom én az exceptivák, a speciális esetek körüli forgást, ilyennek tartom én a negatív működést.

Én az exceptivák s negativitás térét akkor, midőn még az alkotmány kiterjesztve nincs, és így, midőn a mindenek feletti és legelső feladat még meg nem oldalott: nem tartom logikai rendnek — működésünket itt kezdeni meg, részletekről beszéljenek nemzetek, kik alkotmányaikkal készen állanak, egyes kérdések felett vitázzanak; kiknek egészen fölépített alkotmányuk alatt összes polgárságok fedve van; — mi építsük a tizenöt milliót fedő állomány épületét, és ha e nagy munkával készen leszünk: akkor beszéljünk majd egyes osztályok bútorozásáról.

Most látom sokaknak ellen vetését s ezer hozzám intézett kérdését: hát a negativitás térén forgunk-e?

lévén dologhoz nem tudó s nem is akaró, azonban más a lassúságért még is szidó és ehhez igen értő keleti faj, ezért sokkal inkább szeretjük, de jobban is reánk illik — az opponens, mint a reformer nevezet, mely nevezet, notabene, nálunk nem a megbukott, bár mely politikai hitű minoritást jelenti mint külföldön: nálunk az oppositionalista — szó az opponensek által így értelmeztetik: a törvényes ellenzék és a constitutionalis haladás emberei párt neve. — De én nem csak ezen, deaszó értelmében vévén alig esmerék jobb nevet, mint nekünk az oppositionalista, ez olly tökéletesen kifejezi a hasát melegíteni napra feküdt magyarnak a lassú németet szidó indolentiáját, oly tökéletesen magába foglalja pártunk működéseinek negativitását, annyira nincs ebben a szóban semmi positívitás, szóval, annyira el vitathatatlan kereszt s vezetékneve pártunknak: minővel a földiekén egyetlen egy sem büszkélkedhet. Én nem tagadhatom ebbe az opponens névbe mind inkább inkább szerelmes vagyok, s a ki nem találja jónak, találjon jobb nevet pártunknak, nekünk, kiknek szívünk, lelkünk héjén van; kik jogainkat úgy mint kenyereinket szívéssen megosztanók felebarátinkkal; de híjába szeretjük a kényelmet, s aztán mitürés tagadás, egy kevésse restek is vagyunk, s meg csak nem lehet mindenkinek Ánglius esze; a német okosabb tehát, — ha valami nem megy, mi ugyan a kuczikba ültünk, de

szidjuk a németet; még egyezer mondom: hogy nemeslelkű indulatos, kissé indolens nemzetünk nemzeti pártjának, ki mindent kíván, de nem sokat akar s tud tenni, ha mégis nem megy: haragszik, jobb nevet az opponensnél nem lehet találni.

Nagyon gyakran észrevesszük biz mi is, hogy bizony sokáig aludtunk, hogy mellettünk a velünk egykorú s még csak nem is banszos angoly ugyan el hajtott, ekkor aztán vagy sír vagy néz a hű magyar hajdankora tükrében, vagy gondolkozik, hogy tenni is kellene már valamit, s ekkor nagy tűzessen hozzáfogunk, persze nem rendszer egészhez, ha nem a mit hallunk, hogy épen fűznek a szomszédok, mi is tűzhöz tesszük, p. o. Angliában börtönöket készítenek, mi is; Poroszországban büntető törvényeket készítenek, mi is; haljuk hogy valahol túl a vizen váltótörvény is van, hát miért ne lenne nekünk is? perszel már arra ki az ördögnek is lenne gondja, hogy mit csináltak már az előtt ott mindent. Hiába beszél nekünk maga a romai pápa is, hogy az angoly előre házat épített, azt be is fedette s aztán rakott szobánként, belé bútorokat; hiába mondják a szomszédok, nem kell előbb meg venni a bútorokat, mert meg veri az esd ha eresz nem lessz: mire válaszul legfelyebb elkáromoljuk magunkat: ne tancsd apádat — — — — — tudja Pál, mit kaszál s: a: t: — Aztán ba történetesen

még is meg verné az eső: akkor a szegény magyar föl sóhajt, kétségbeesik és ismét szidja a németet, miért csalta meg; és kétségbeesik s ismét nem csinál semmit,

— Ez az ázsiai nyavalya a mi bajunk!

Az érintetem azsiai nemes, de kisé lassú, és ingerlékeny természetünkhöz hozzá szegődvén azon tenger érdekülönemőség, mellyel az ötvenkét különálló és területiális viszonyainál fogva más érdektől vezérlett megyék, s az ezek mellet egészen függetlenül álló heterogén szerkezetű kerületek, mezők, vidékek és községek egész quodlibetje, és ezekhez járulván még azon tenger castai érdekek, mellyek a háromfejű nemességekben öszpontoslnak; nem feledvén továbbá azt sem, hogy a nemesség három kategóriái külön érdekek következtén egymásnak sem a legjobb barátai, itt ismét nem lévén például: a föld színnek, az az a nemességnek, ugyanazon jogköre mely van al első emeltnek, a fő Rendeknek, s a mindkettőjük vállára nehezkedett második emelet az egyházi rend vagyonsági tekintetben büszkén nézván el föl ütök; ha mind ezen és az el nem számolt ezer apróbb külön érdekek mellé még fel mutatjuk azt is, hogy a , törvényhozási és általában minden joggyakorlati körből ki szorított tizennégy millió, kiknek csak a teherviselési dicsőség jutott mai napiglan, a hatalom s jog felett örökös osztájt tartó három testvér nemességet, igen keve-

seknek kivételére, nem a legjobb gyám atyának tartja. S így nem igen szereti, és nem is igen hisz-talán a komáknak, de a közdolog iránt mindenesetre mind e napig egészen hideg; ha mind ezeket, mondom, fölveszük: reményijük, nem fog senki is csodálkozni, hogy ha a nemzet e parányi és még is olly tömérdek, s annyira különmemű érdekektől vezérlett castákból öszve állított törvényhozása nem bír s nem tud és talán nem is akar általlános és összes nemzeti szempontból el nézni a dolgokon, hogy ha castai érdekei tökéletes:elfeledésévet nem ügyekszik a tizenöt millióval együtt és egy célra a nemzeti egyesült erő s az összes tizenöt! millió boldogságáért működni.

Vágynak, hála az égnek, sokan kik át látják ugyan, hogy a részletes reform, hogy az alkotmányunkba bele nem illő újj eszmékkeli foldozás nem jól kamatozó tőke, de hitük ként e téren kell maradnunk, nem lévén erőnk a régi alkotmány lerontásához, és annak helyén egy tökéletes, egy minden polgárnak kötelességeihez és terheihez mértén jogokat adó alkotmánynak fölépítéséhez, s ezért csellépésekkel kell meg lopnunk az alkotmányörököt, és így egyes korhadt bútorokat, össze égető kanozokat bele hányni, s majd ha így a feudalismus uraságnak kültohen is szú ette bútorai öszveomolván hamuvá lesznek, — majdan akkoron teszük meg a radical reform

lépéttkal. És e tani követve, hozaték például: a váltó törvény az ipart leginkább gátló, a nemesi inertia leg-hatalmasabb támaszának az ösiségnek meg döntésére.

Én e tant, e taticat nem tartom sem eléggé nyílt-nak, sem eléggé czélszerűnek, hogy nyílnak nem tartom; az, reményilem, nagyon természetes; hogy czélszerűnek nem tartom, okaim következük: már főneb érintém, hogy én a toldozó foldozó reformnak barátja nem vagyok s azt meddőnek tartom, — szinte főnebb állítám, hogy a hatni akaró párt működése sükeresítésére egyik leghatalmasb tényezőnek a nép rokonszenvét tartom, mely nélkül hozott törvény, ha létre jön is csak holt betű; szinte főnebb érintem, hogy a nép logikai rend nélkül innen vagy amonnan ki kapott egyes reform eszmét nem érti, s így irántunk rokonszenve lehet, most tehát nincs más hátra, mint főnebbi állításunknak testet adnunk.

Én azt hiszem, hogy Magyarország tizenöt millió pol-gára közt nincsen ötvenezer, ki azt tudná, mi az ösiség, annál kevésbé azt, hogy micsoda vegytani működés követ-keztén döntendi meg ezen a többségnek káros ösiséget a váltótörvény, s így mint és mennyiben tényezője ez a számára leendő jogközösségek kivívásának.

Többet mondok: nem hiszem, hogy honunk adózói-nak század része az adók körüli agitatiookban látott volna

egyebet, mint azt, hogy rajta talán egy-két krajczárral — könnyíteni fognak, bizton merem állítani hogy a tizennégy millió adózó közzül nincs egy millió, ki abban a teherviselés közösségét a negatív jognyerés magas szempontjából fogta volna fel; — én hiszem továbbá: nincs csak egyetlen egy eddig vitatott speciális tárgy is, melyet a nép talán a teendő eredményében fogna fel, is ez nagyon természetes, mert ki is kívánhatná a politikai tudományban sem magas nézettel, s_em gyakorlati eszméttel nem bíró földnépítől, hogy ő egy magában odavetett bizonyos szabad szellemű eszmét, milyen p. o. az ősiség meg döntése, fölfoghasson, és hogy így, ösmerve előzményeinket, működési ügyességünket, megítélhesse az eszmének szabad szellemiségétől meg kapassék, hogy annak messze vágó következéseit ellása, és így az érték küzdőknek faradozásait igazán méltányolhassa, és hogy az érdekeit képviselő párthoz mind ügyességéért, mind jó szándékáért bizalommal viseltessék. És ki kívánná végre azt, hogy a nép illy abstract magában álló eszmét az általlános jog és igazság magas szempontjából fogván fel, ki számítván magára s a honra leendő hasznait így tárgyalt köz ügyek, mint önérdekei iránt meleg szeretettel s részvétellel viseltessék. Hogy mi az a váltótörvény, mi az a büntetőtörvénykönyv, s mi az az ősiség? azt a nép nem érti s így nagyon természetes; tárgyalatása iránt rokon-

szenvvel nem viseltetik. Menjünk ellenben logikai rendben, ne mistificáljuk magunkat, s ne használjunk állépéseket, ne bíbelődjünk speciálításokkal, hanem kezdjük reformert pályafutásunkat az első oszlopnál az alkotmányterjesztésnél s e pontból indulva, menjünk logikai rendben, s minden, kinek tiszta felfogása van, meg fog érteni bennünket. Ha volnának, kik állításaimban kételkednének, utasítom — menjenek a néphez s kérdezzék meg: Ti nép! akarjátok e hogy ti jogban és teherben egyiránt részesüljete a nemesekkel? — akarjátok-e, hogy az ország gyűlési követeket ti a nemesekkel együtt a közösen választatok; akarjátok-e hogy az ország minden nemű adott birtokarányban közösen a együtt fizessétek? etc. etc. és fogadom, a nép igen-igen-igennel fog válaszolni, fogadom, e kérdéseknek lesz rokonszenve. itt ismét egy ellenvetéssel találkozhatunk: azt felelhetitek t. i. a toldozgatással küzdő reformerek: hiszen tudánk mi ezt, de e pálya kört meg nyitni nem mertük, félvén, a lázadástól — Válaszom: a nép azért, mert jogokat nyert és vele a terhek meg osztattak, még soha fül nem lázadtak; jogok, teher viselés közönségének megragadásáért ellenben igen folyt vér elég. És végre rajtunk áll a népet nem lázilani föl, rajtunk áll, a népnek e kérdéseket tevén, igenlő felelete után azt mondanunk: no, ha akarjátok, barátim, kérjük meg alázatosan felséges urunkat,

atyánkat, királyunkat és az ország gyűlést: osztatnák meg velünk is jogukat s terheiket.

De távol légyen tőlem, hogy én azt állítsam, hogy a teendők legelsője a népre felhívó proclamatióban s a népet jog követelésre tüzelő apostolokban lenne; nem menjünk, mint mások, az alkotmányterjesztés útján lassú, de mindig világos léptékkal, és maradjunk mindig szilárdul s rendülhetetlenül ezeknél. És ha valaki ezen utat még is lázítónak tartaná; ismét Németországra hivatkoznom s főt mutatván, hogy az új életöket 1814-ben kezdő német frígyes tartományok többségében magok a fejedelmek kezdék meg éppen e ponton a reform pálya futását. És szerintem nagyon helyesen, ők meg tanulták a francziai forradalom történeteiből, hogy a nép nem a jog megadásáért, hanem azoknak meg nem adásáért szokott föl lázzadni; ők felejtettek, tanultak is.

Politikai conjuncturáink, alkotmányos viszonyaink és az uralkodó előítéletek által, mint látok, menthető rendszertelen és speciális kérdések taglatatával foglalkozó, toldozó reformunk, melynek, mint érintők, a nép viszoa szenvéf meg nyerni lehetetlen, most ezen hatalmas tényezőnek hiányán kívül elég legyen meg említenünk; hogy az ily részletes működésnek sükernélkülisége az elkedvetlenedésen kül, még az ingatagságot, habozást, álhatatlanságot is szüli, s a fennebb elszámlált számtalan

következményeken kívül a részletes, a toldozó reformnak, még az ön magunkbani bizalmatlanság, az ingatagság, a változékonyság is, mint természetes következménye; itt kérdenétek, mely kérdésben, mely működésben nem voltunk állhatatosak? felelnék: igen sokban, s közölök lesz szerentsénk alább egynéhány példát fel hozni.

III.

Eddigi feladatunkat, mely szerint fölmutatánk, hogy honunk valamint előítéletekkel telt, a philosophia és logica s az ezekkel foglalkozó tudósok ellen, úgy alkotmányos életének mozgalmaiban sem tart semmit a teendők logikai egymásutánjára, s ezért reformunkban semmi egység, a ezért a haladás pártjának semmi biztos, semmit közösen ösmert célja nincs; — előadám továbbá, hogy egyes, a többség által nem értett eszmék taglalatával foglalkozván, úgy ennek rokonszenvét nem bitjük, s hogy ezért működésünk sükertelen; minek ismét természetes eredménye, hogy lelkesedésünk csökken, a magunkiránti bizalom fogy, azonban a teendőknek halmaza veszteglést mégsem engedvén, abban hagyva a sükeretlent, mást, 's ez ismét nem lévén czélszerű, ismét mást választunk; és így mindég sükerárva működésünk téré naponta változik, működésünk mentségét ez egymásból természetesen folyó nemzeti szerencsétlenségünkben állományunk és institutióink heterogeneitásából és az alkotmányos jogok-

kai bíró ezer érdeklőt vezetett castákból stb. stb. igyekvénk keresni.

És hitükként illy Mis előítéletek a ezeknek következései a számtalan balítélet ezredet által elborítottan találják a nyolcz százada szagगतott hont Széchenyi és Vesselényi, igen e nagy honpolgárok a három nemesi casta ügyvédkezése által el koldúsodott hon fölvirágotatására hívatlak föl s, — eljárásokban két külön pontról indulván, egy és ugyanazon czélra, t. i. a nemzetgyilkos, káros és igaztalan, s így jogtalan kiváltságok halálos metelyének, a feudálisoménak megtörésére törekedtek. Az út, mondók, különböző, de mindkettő egy csélra vezető volt. Széchenyi azt mondát e tizennégy milliónak pénz, pénz, és ismét pénz kell, s hogy ezzel bírhasson, számára víz és száraz gyors közlekedési eszközöket, ipart kell teremtenünk, s így a munkásságnak süliért adván, a népben szorgalmat és takarékot költenünk, és majdan, ha az iparúzést megkedvelik, annak hasznai által munkáaságra ösztönzött népünk anyagi jólétre vergődik, anyagosságra tesz szert, akkor a polgári jogok követelésével is előjön s akkor ezt ó tőle megtagadni sem nem lehet, sem nem veszélyes.

Vesselényi Miklós, látván a kiváltságoknak nyolcz század óta gyakorlott igazságtalanságát a nép ellen, az elfogult kebleknek az igazság és a jog meleg szavait hirdeté. Ves-

selényi azt mondá: e népnek életpolgári jog kell, és ha az öntudatlan holttestbe lélek öntetik, s ha kezeiről a szolgaság nyűgző bilincsei leszedetnek, majd szerez ő magának vagyont, teremt ipart.

És mindezekből tisztán látszik, hogy mind a két nagy reformátornak; czélja egy ugyanaz: a népnek polgári és anyagi jóléteit szerezni, s ők csak az útban különböznek.

És ha most kérdenétek: mellyiknek iskolája jobb e két reformernek? felelnék: miként mi megengedjük, sőt tudjuk, hogy anyagi jóléttel bírván, a szelleminek is hamar birtokába juthatunk, még a szellemi jólétről az anyagira nem olly gyors a haladás; de arról is tisztában vagyunk, mind nézletileg, sőt még erősebben meggyőzeivé a történet által, hogy a szellemi jólétnek az anyagi is múlhatatlan következménye, míg fordított arányban a süker nem biztos, mi pedig a mathematicai bizonyosságot a lehetőség töredékeny reményével soha fel nem cseréljük, — És így nagyon természetes, mi Széchenyit sebesebb és gyorsabb, de Vesselényit biztosabb reformernek tartjuk; Széchenyi pályája virágosb, s ez háladatosabb a működőnek. Vesselényié szilárdabb és biztosb a nemzetők.

A nagyoknak nagyobb fia Miklós, azonban a sors vad csapásai által a működési térről leszorítatván e nera-

zetnek fájdalmára, most legnagyobb részben mint pártunk működéseinek bírálója áll hátunk mellett.

Széchenyi pedig eszméibe szerelmes authocrata, nézvéen hitrokonit fabábaknak, azokra számol ugyan, de nem szereti, s így gyakran isoláltan áll; — Széchenyinek ^színéi nagyok. Széchenyinek az emberek nagyon kicsinyek. Széchenyi szerelmes e honba s öneszméibe, dicsőséget osztani nem szeret; s ezért Széchenyi — mint Napóleonnól mondák — mint sachjáték jegyeket használni szereti; azonban álljon fel mint győztes vagy vesztes a játéktól, bábjait hidegen dobja el. Széchenyi e hont s Pestet igen, de embert keveset; Széchenyit e hon igen, de emberek kevesen szeretik. Ezért Széchenyi sem működik annyi sükerrel, mint Széchenyinek működnie kellene.

A¹ szép korány alán, melly nemzetünknek két nagy polgárt köidé, honunk ege csakhamar elborult, s mintha megsokalta volna az ég, hogy egyszerre két nagy polgárral áldá meg, leszorítá mindkettőt a küzdterről; a különbség csak az: Vesselényit a mostoha sora — Széchenyi önmagát szorítá le az osztatlan bizalom, nagyszerű hatás és sükerdús vezéreégből. Vesselényi elvei s e hon vértanújává lett; Vesselényi szabadságát és egésztségét vesztetten végzé be, a hon legmélyebb fájdalmára, fényes vezéri pályáját Vesselényi túl a közügyekbeni cselekvő részvéten,

túl börtönén is él; Vesselényit, mint hajdan az apostolok a Megváltót, könyezve vesztők el szemeink elől; Vesselényinek, a mennydörgő szónoknak, a magyar polgári kötelességek s becsület legnagyobb tanítójának lelke, áttörve a sötét tömlöczök falain, jótévő szellemként örökös a nép s vezérei fölött. Vesselényi, míg egészségét, szabadságát nem veszté, a nemzetnek vezére, a polgárcsatáknak első fia, most eljárásaink fölött örökös szigora apánk. Vesselényi ott Brutus, s itt Cato. Vesselényinek, föllépése élete visszavonulása, Vesselényinek szeleme, egyénisége, szóval: Vesselényi egészen egy szép példakép. Nézzétek, tanuljátok s ismerjétek meg Vesselényi Miklóst, s legyetek, mint ő, e honéi — s honunk boldog leend, mint azt Vesselényi Miklós kívánja.

Fájdalmas, de úgy van, — Vesselényi és Széchenyi nem azok hatásban e honra nézve, kik voltak, s még fájdalmasabb az, hogy éltek dele előtt kihullott kezekből a vezéri páleza, és legfájdalmasabb az: hogy az általános reform mezején alig teve egyikét lépést, bukásokkal a haladás hajója és fölakadt. Nem feladatunk most a visszavonás, az irigység, a fényleni-vágy s a vezérség utáni kapkodásszülte ezer apróbb szakadásokat elősorolni, mellyek most is, mint mindig, dúlák e hont.

Vesselényi és Széchenyi megkezdett működésük felvirágzása előtt léptek le, és így ha valaki e két nagy

reformert tetteiben akarná megítélni, melyek működésüknek elvitalhatlan emlékszobrai, e két férfiút non ismeretni el ily nagyoknak mint minők.

Ha Vesaelényit és Széchenyit bírálna, majd az alókor tetteiknek felmutatható sükere után ítélni meg őket, akkor Széchenyi a nyertes. Dunánk gőzösei. Pest büszkesége a híd süt. stb. ott állnak mind meg annyi emlékszobrok Szécheny - felírással. — Vesselényi működésének eredménye nem szembeötlő test, 5 lelket s jogot akart, melyly ha kiríva lék, az ő általa szabaddá lett nép által építendő utak és mauzóleumokon nem lesz látható a Veselényi-nél; az ő neve e honnak tizenötmillió neve között eblvész. És Vesselényi fényleni nem is akar, Vesselényi jog és szabadságban osztozik a néppel. — Vesselényi örülni fog, ha nagyszerű intézeteit a nép önmaga építvén, nem egy harmadiknak tetteit magasztalandja, de önkebelében kél az erőérzet magasztos eszméje.

Széchenyinek pályája virágosb, s hirtelen jntafanarzóbb a működőnek. Vesselényié üdvözítőbb, a nemzetre működőnek azonban jutalmat fényeset s fölötöt nem ad.

Azokban nagyot, nemzetszerűt egyik sem tett. — Széchenyiről mondanátok: igen! hát a Dunát hasító gőzösök? felelnénk: ez, először nem nemzeti, ez osztrák intézet, az útnak egy része csak a miénk a jó istenadta

Dunán. De a szép hajók az osztrák egyesület sajátjai — Pest készíté őket Bécsnek. — Az utazás, kényelem a miénk, a pénz az osztrákoké. Mondanátok: a részvegyeseké. Igen, uraim, de ne feledjétek, hogy a hajók az osztrák gőzhajótársaság sajátjai; mi bírhatunk részvényt, de nem úgy, mint magyar, de mint osztrák tőkéhez. — A gőzhajózásnak mi barátjai vagyunk, áldjuk teremtőit; de nemzeti intézetnek nem tartjuk.

A híd pompás mű, de e fénylő gyémántokkal kirakott főveg semmit sem segít a koldus nemzeti mezen. És legfeljebb is egy pompás amphitheatrum mellynek a jogközösséggel, az alkotmányos reformmal semmi köze. — A mausoliumok szépek, de Muszkahonban is bőven vannak, és nem múlhatlan tényezői az alkotmányos reformnak. Óriásszobrok, üdveldék egy nemzet pénzének mindig, de szabadságuknak nem okvetlen hirdetői.

Mi Széchenyit nem az ő építette pompás fényszobrok, de munkáiban elhintett eszméiért tiszteljük. Széchenyit nem a pesti hídon, de az általános közös adózás eszméjét legelőbb mondván ki, tiszteljük, mint honunk egyik első fiát. — Széchenyi, mint magyar, nagy, — munkáiban megtámadván a feudalismust, megpirítván bennünket hanyagságunkért, serkentvén a haladásra s az iparra. Széchenyi a Dunán, mint osztrák, nagy.

Széchenyi Vesselényinél, mint magyar, mindig kisebb, — A szathmri gyűlés Vesselényije mellett nincs hononknak nagy férfja. Ő volt első, ki honunkban positiv legelőbb szolt fel termeinkben a nyolcz századig zsarolt nép érdekeiben.

Széchenyinek nem-nemzeti nagy tetteit holt kövek hirdetik, s ezért felőtlobb működése emléke. Vesselényi e hon embereinek, jogközösséget akart és a tizenötmillió nem ismeri első apostolat.

De főnebb már megjegyzök, hogy a két nagy reformátor széles működési köre csak hamar összeszorult, Széchenyi s Vesselényi a rezén széles hatásköri, működésük megkezdvén, elreszíték.

Széchenyi és Vesselényi bukásával újra fölléptek a visszavonás, az irigység ezerfejú szörnyei, mindenki első akart ismét lenni, dolgozni senki. Érdem nem volt, de érdemeiket emlegetvén, számtalanok nyaltak önbízottan a kormányból után, és honunk ismét vérzett és honunk ismét visszaesett volna, ha egy férfiunk nincs, ki az egy-más között összebonyolódott elemek közül, mint Neptun a föllázadt tengerből, merül föl váratlanul, komolyan s parancsot csendet. Igen, ha Deák Ferenczünk nincs, ki láрма nélkül jött, de midőn fölmerült vállastól magasan látszott el a többi seregből, kinek nagysága, kinek felsőbbsege előtt állat marva húzódott vissza az önbizottság a az irigység

ezerfejú szörnye; igen, ha Deák nincs, ismét visszahullunk.

Nem kétlem ismeritek mindnyájan magyarhon Deákját, Zala követét, őt, a magyar törvényhozás Caeaárját, ki jövén, midőn a törvényhozás kormányvesztett sajkája tébolyodott zavarban hányaték; midőn a hajósok, elvette evedzőíket, mindnyájan a kormánylapátért küzdének — jött, látott és győzött. — Deákot, a haladási párt nagy kormányosát ki ne ösmemé? —

Deák Ferencz szerényen lépett föl, jöttét nem hirdetek. Deák Ferencz, nem lármával, mint dülő orkán, de csöndesen, mint az éj tengeréből fölmerülő nap, tűnt föl.

Deák eddigi political életének jelleme a csendes, a larmanélküli, a nyugalmas méltóság.

Deák, mint vezér, szétnézvén ezerfelé hozó pártján, erejének egyítésére tört — Deák előtt nincs, — Deák teremti az első compact reform pártot; táborát beosztja, embereinek tárczákat enged, a működési kört ő szabja meg s az irányt Deák maga adja. Deák Ferencz a reformpárt nagy gépmestere, minden egyénnek működési kört enged, s ő csak az egész alkotmány rendszeres működésére figyel.

Deák, mint vezér, nem nehéz; mindennek tározát engedvén, ő nem akar a haladás dicsőségének egyedárosa tenni; Deáknak emberekkeli bánása, mint pártfőnek, föl-

múlhatlan. Deák embereit mind használja, s ha nincs reájok szüksége, nem dobja el.

Széchenyi, mint pártvezér, nehéz, mert ő osztatlan dicsőséget szeret, és öneszméibe elfogultan szerelmes, s az embereket használni szereti s tudja is; de ha célzt ért, embereit hidegen dobja el, a dicsőségen úgy szokott osztozni, mint az orosz lány a prédán a többi állatokkal. Vesselényi embereit szereti és becsüli is, de fölhasználni nem tudja. Deák embereit használni és szeretni egyiránt ügyes és nemes.

Mint egyéneknek társalkodásuk így áll: Széchenyi-vel lévén, érezned kell, hogy ő nagy, ő mindig leereszke-
dik hozzád. Vesselényi önérzetet költ benned, ő magá-
hoz emel. Deák magadra hágy, ő se nem nyom, se nem
exaltál, s így a három között itt is ő a legügyesebb.

Deáknak, mint vezérnek, szerencséje Széchenyi és Vesselényi fölött az is; hogy ő, a középrendből születve, jobban ismeri a political téren résztvevőknek gyengéit. Deák a megyékből legjobban ismeri honunk institution is. Deák magunkszórú ember, ő vele legjobban otthon érez-
zük magunkat.

Deák politicalai működéséről nézetünk ez: ő ismerve az előzményeket, ismerve a teendők végtelen sorozatát, ismerve a küzdő reformpárt gyengeséget, s fájdalomtólten látván kistáborának egymásközötti szakadásait; először pártját

egyíté, s ezt hogy szerencsésen tévé, világosan mutatják az övezette országgyűlések, mellyekben pártja, bár kisebbségben áll, mindég győz. Deák, mint követ, nem lép föl a kitűzött kérdések ellen, mert fölszámítá, mennyi érdeket lázítna így maga ellen: ő tehát, mint követ, az előbbi országgyűlések által kitűzött kérdésnél marad.

De az utolsó országgyűlés után azonban lelép a specialitások mezejéről s remek követjelentésében főieleveníti a városok kérdéseit, és világosan kimondja, hogy ezentúl minden erővel az alkotmányterjesztés téren kell működ-nünk. Ezért városokat rendezvén, jogokat ad nekik, s így rendezvén jogrészessé teszi egymásután az egész hont.

Deák, nagy követe Zalának, nekünk az országgyűlésen hasonlithatlan pártvezér; azonban mint reformér, mini honpolgár követjelentése után lett azzá.

Igen, uraim! a zalai követjelentés a rendszeres reformnak élőbeszéde. Ebben elállván Deák a tokozástól, egy szélesb s tisztább és közösen ismert s kívánt radícál reformot indítványozott. Az alkotmányterjesztés fölséges eszméjét a városokon kezdvén, logikai rendben viszi végig az egész honreformen. Mi a zalai követjelentést apositív, arendszeres, a radical reform alap-és irány beszédének tarjuk. — Deáknak óriásérdeme, hogy a specialitások a negativitás mezejéről levívén a reformot, azt apositív működési kőibe vitte által.

Deáknak jelentése széthordatik a honban, s a radical reform szemlátomást nőtt, erősödött lélekben és testben. És mi csoda, ha a positivreform több rokonszenvel talál, mint a mennyével bírt a néha toldozó oppositio.

Alig hangzott d a reform nagy vezérének iránybeszéde az egerszegi teremben, azonnal megnyílt a haladásnak új aerája, a haladási párt Deák beszédében iránytűvel van ellátva, s ez már nagy szerencse; az ötvenkét középpontban működő haladási párt, ez ariadnai fonállal a fölhalmozott kérdések tömkelegéből föl a haladás lép-csőjén vezetettek az igazság és a jog szép világához, s ezt ki ne ismerné el, hogy végeden nagy nyereség, és ezért mi a zalaegerszegi beszédet Jázomnk Deák Ferencx által a tudományok Colehisi nehéz írtjáról hozott aranygyapjának tartjuk, egy olly alapos, olly jó előzménynek, melly jó sfikeréről kétség sem [ebet.

Deáknak beszédén innen volt még partunknak egy reménytelenül nagy szerencséje, s ez az, hogy a magyar szfvérzelmeken, mint Liszt zongoráján, játszani tudó, hogy a lángnyelvű, tollú és eszű Kossuth bizaték meg jó sorsunk által a haladási párt tárogatójával.

Deák Ferencznek iránybeszédein kívül hírlappal is bír partunk, s ezt, mi legtöbb, Kossuth szerkeszti, Kossuth vévé által a haladásnak minden megyékben naplóját, s Kossuth adá vissza a hazának a napi történeteket.

És ha volt e honban ember, ki hivatásának megfelelt: akkor Kossuth Lajos mindenek földit az; és ha ma thatat a történet, s ha van a földiekén olly ország s párt, mellynek orgánuma a legszabadabb sajté mellett működéseinek megfelelt, úgy a dicsőségben Kossuth az első közt fog osztozni, mert ő bonyolult viszonyaink középette azt megkötött kezekkel tévé.

Romában szokás volt, ez évnek bizonyos korszakát valamelly nagy ember nevére nevezni el, mi azt hiszszök, ha e szokás honunkban divatoznék, a zalai követjelentés és az 1843. évben megnyílt országgyűlés közötti korszakot Kossuthnak nevééről neveznék.

Igen uraim, mit a visszalépett nagyok elmulasztának, az idő alatt kétszer pótolá Kossuth vissza: e három év alatt a haladási pártot ő vezette, ő tanítá, ő tüzelé a ő működteté, és mit Deák haladási pártunk képviselőivel, az országgyűlésen öszpontosultakkal tón: azt Kossuth Lajos az ötvenkét megyékben széjjelszórt, ötvenkét mezőn küzdő egész haladási párttal tevé három hosszú éven át.

Kossuth Lajos olly kitartással, mint előtte senki sem, páratlan szorgalommal, mindég növekedő lelkesedéssel vezeté pártunkat; és ne feledjétek, uraim, hogy Kossuth Lajos nemcsak a ' Journál terén, mellyet körülményeinkre alkalmazza legelőször, s mellynek fölmagasztalására nem kellettik egyebet mondanom, mint azt, hogy magával ragadó

vezércikkjeiben működésünknek napról napra irányt ad, megyei tudósításaiban pedig e nemzet ötvenkét hatóságainak analízisait írja és mutatja föl a nemzetnek. Vezércikkjei a haladás vezérlői, a megyei tudósítások e nemzet morális statisticája.

De Kossuthnak hírlapját dicsérni több, mint fölösleges; ezzel azért fölhagyván, csak arra figyelmeztetjük olvasóinkat: miként Kossuth munkásságának a roppant hírlap keskeny kör volt; mit Ő hírlapjaiban mint lángtollú író tőn, azt az ország szívében, az irányadó Pesten, mint szonok is tévé. Kossuth hasonlíthatom pártvezérünk volt, a szópadon épen úgy, mint az íróasztalnál. Kossuth a magyar jó ügy magyar Mirabéauja és Camill Desmoulins egy személyben. Kossuth a kiváltságok és maradás szentes penésze ellen legelső küzd tollal és beszéddel egyaránt, \$ e két tárna Kossuthnak kevés: ő ismét egy új eszmét, a socialis reform működéseket ülteté által honunkba, és a részvétre fölhívott jobbakkal egyesülten egyesületeknek ad életet \$ ápolja azokat.

S ha volt ármány, ha volt fondorkodás és méltatlanság valaki ellen: úgy mi jól tudjuk, Kossuthnak némi panasza és elkeseredésre is lehetne oka, de ő ezt nem teszi, A az irigység minden alakjai közt, mint ügyes csajkás a szirtek között, evez el.

Nekünk Kossuthnak mindég legyőzött meglátandóival semmi közünk: sajnáljuk csak azt, hogy ostromlói közé pártunknak egyik tisztos veteránja, a nagy Széchenyi, is közé keveredett; sajnáljuk elleneinknek azon titkos kárörömét, mellyet élvezetiek e két nagy férfiú közé vetett Aeris álma következtében; s ha van polgárbúne Széchenyinek; úgy az körülbelül innen következik: s embereit és pártját, kik vállukon emelék magok fölibe, három évig nemcsak elhagyá, de kikelvén ellenök, ostorozá is. Kossuth Széchenyinek éveken át vitt gúnyaival és polémiáival keveset gondolt; ő daczára azoknak működött, folyvást keblének istenét követvén. Hogy a Széchenyi - Kossuth polémiákban Széchenyinek kelle vesztene, az nagyon természetes; hogy Kossuth Széchenyit olly nemesen boszúlandja meg, mint ezt a telekdíj kérdésében tévé: ez Kossuthhoz hasonlít. Széchenyi meg akarván törni Kossuthnak hatását, utoljára is maga állott isoláltan, s telekdíjának sükereért elvégre is Kossuthhoz kelle folyamodnia.

Széchenyi és Kossuth közt röviden ezen különbséget látjuk; mindkettő egyiránt a honért tesz mindent de Széchenyi csak pártoltatst akar, de senkit sem pártol; Kossuth pártol is, pártoltatik is; — Széchenyi szerelemföltő anyaként mindent maga akkar tenni s másnak nem enged semmit, míg Kossuthnak mindegy, bárki tegyen, csakhogy

a honért tegyen: ezért Széchenyihez senki, Kossunthhoz mindenki bizalommal megy.

Széchenyi egy valódi magyar ideál: mindenkit azzal vádol, hogy vezér akar lenni, a mégis sort állani Széchenyi legkevésbé tud. Kossuthot vádlá, hogy vezér akar lenni, midőn már akarátja ellenére az volt, s így hizünkként, inkább Kossuth mondhatta volna; — Széchenyinek csak egy hibája van: hogy nem nézheti kezét marschal-bot nélkül.

Az egerszegi beszéd a jelen országgyűlés megnyílásáig és megnyílása alatti időben az agitatiót Kossuth kezeli, s már főnebb érintők, hogy a haladási pártot ő több szerencséivel vezeté, mint elődei, — mondanátok: igen, de Kossuth már kiegyenlített tért talált, már Kossuthnak ki volt mutatva az út, és Kossuth hírlappal is bír, mi ismét tagadhatlan az előbbeniekkal nem köz-előny (Vorthail). Hogy Kossuthnak sok előnye volt a többi fölött, az tagadhatlan: de nem szabad feledhetők utányait (Nachtheil) sem, minők a Széchenyi-polemia és a számtalan megtámadások. De mi nem egyesek melletti ügyvédkezést tűzünk ki magunknak föladatul, s így ezt másra bizzuk.

Hogy mi Kossuthot, és Kossuthnak három évi működését nagyszerűnek tartjuk: főnebb érintők; hogy mi Kossuthnak eljárását és működésének sükerét; hogy mi Kossuthnak munkálatát, úgy mindazoknak gyümölcseit is

áldásteliebbeknek tartjuk, mint minőt a nemzetnek elődei nyújtónak, azt is elmondok: most részrehajlatlan szigorral röviden eljárásának árnyékoldalait fogjuk érinteni.

Kossuth működése sikerében elődeit túlszárnyald, mestereit fölülmulá, de egyszersmind azok hibáit is öröklé, s egészen levetközni nem bír. A különbség Kossuth és elődei között az, hogy fényoldalaiban elődeinek fölötte, árnyékoldalai pedig alatta állanak. És ezért ha a legközelebb múlt három évek mozgalmainak szerencsés vezetője, kinek mozgalmi működését magok a legnagyobb kormányoknak ösmerék el, e jelen országgyűlésen összehasonlíthatnák az övé lenne mindég a pályabér.

Azonban, ha a kérdést nem így tesszük föl: kinél nagyobb, kinél tett többet Kossuth? hanem, mint hidegen és részrehajlatlanul ítélő bírák vizsgáljuk legnagyobb agitátorunk lépteit ítéletünk ez leend: Kossuthnak főnebb említett számtalan fényoldalait elősmerjük, a ha működéseinek sikerével nem lennének megelégtültek, ha eljárásában hibát keresnének, azt találnék: Kossuth tengerkészsültséggel, de váratlanul hivaték pályájára; idő a gondolkozásra nem engedtelek, sigy működésének előre irányt nem szabata, előre nem készíthető ki, mintegy földabroszul, az utat, mellyen a politicalai kérdések óceanján evedzett, s ezért, fájdalom, ő is inkább egyes s részletes és negatív

jogok mellett küzdve, s a teendők elsejének agitatioja életkérdésének nem az alkotmány s jogközösség életre bírásának eszméjét tartó nem ez volt működésének induló pontja, nem ez szerelmének mindenekfölötti tárgya; ha fölhoznátok ellenembe a városok rendezése működését, és igen sok más positiv jogok melletti agitatioit, azt válaszolnám; miként én sohsem mondtam, hogy Kossuth az általános reform-kérdések mellett nem küzdött; állítani csak azt, hogy speciális szabadelvű kérdések, minő az absentismus s negatívjog körüli agitatioi: p. o. az adó, az ősiség eltörlése; szóval csak azt mondtam: hogy Kossuth inkább a személy, birtok, szabadság, egyenlőség, és a negatív jogok adásán a teher megosztassék, mint a politicalai joggyakorlat közösségének kivívásán működött.

És, mert mi sem szokatlannak, mindennap látván ezt az 1814. óta a német státusokban, sem veszedelmesnek nem tartjuk, számtalan példái által a történetnek így győződvn meg, ha a¹ reform, a politicalai jogokbani részvét, az összes bon képviseletén kezdetik meg, és főnehb érintett okidnál fogva az illy kérdéseknél lévén mind legtöbb rokongzenve, mind legtöbb sükere a teendők legelsőjének, a reform alap és sarkkövének ezt tartjuk, s így nagyon természetes, hogy minden reformernek eljárását a szerint bíráljuk meg, mint indult, mint maradt, mint közeledett e téren és e térhez.

Ezen alapon hisszük a haladást legbiztosabbnak; azonban távolról sem állítjuk egyedül célra vezetőnek: hitünk azonban mindenesetre az, hogy a német szövetséges a státusok leghatalmasbikával, az osztrák császársággal levő politikai rokonságunk mellett, a politikai jogközösségek alapjáról: elindulnánk teljességgel nem utópia. Igen, látván a legközelebb lefolyt három tizedben, hogy a német szabadsági háború után egybeült németszövetségi fejedelmek határozata következtén valamennyi fejedelmek összesen és egyenként tőnek Ígéretet, hogy az absoluticus kormányok alatti népeiknek alkotmányt és népképviseletiről állá törvényhozást adandnak, s látván azt, hogy ígéretöket több fejedelmek beváltak, az üdvös reformot az érintettük alapkérdés megoldásán és életbe léptetésén kezdek, s igen jól tudván, hogy az osztrák császár, a dicső emlékezetű Ferencz is cz: t. i. az alkotmány: adás ígéretét tévé tartományainak számára részéről, s látván azt, hogy a frigyos státusok reform lépéseit az összes szövetség nem ellenzé: nincs oknak miért kételkednünk, hogy a többi még authocratai hatalom alatt levő statusainak is ez ígéretet tett fejedelem, nekünk, nyolczszázados alkotmánynyal bíróknak, alkotmányunk terjesztését a erősítését miért ellenzetté.

Főnebb említék, hogy a negatív részletes reformnak, az egyes szabadszellemeű kérdéseknak a népnél, nem

értvén azokat, rokonszenve nincs; most helyén látjuk azt is megemlíteni, hogy a legközelebbi három év tárgyalta kérdések, például: a teher közösviselést érdeklő, minő az adó; úgy szinte a nemességnek igaztalan birtokszabadalmait érdeklők, minő az ősiség a nemességnél, kiváltság szerelemföltést idéznek elő: okát mi abban keresük, hogy e kérdésnél a nemesség egyenes veszteséget lát.

És mi szentül hisszük, hogy a politicai joggyakorlatközösség nem szülne a nemesség műveletlen osztályában olly ellenszenvet, minőt p. o. akár az adó, akár az ősiség; okaink: mert mi azt hisszük, míg a nemesség az adóban s az ősiségben tiszta veszteséget lát, ő az erszényéből fizetendőt: addig a közös képviseletben jogai megmaradnak, csakhogy többekre is kiterjesztetnek, ő maga nem károsul.

Itt ellenvetésül fölhozható, hogy a közös képviselet csak úgy meg döntendi mindezeket; de a nép, a műveletlen többség, a kérdéseket sohsem közvetett eredményeiben, de a pillanat hatásában ítéli meg. Nagy erősségnek tartom még az alkotmány közösségén kezdeni meg a reformot, azért, mert ez által a kivított közképviseleten túl azon műveltebb egyének, kik a nemesi szabadalmakat azért pártolják, mert bennök az alkotmányt látják, — mert félnek, hogy a nemesség erejéből kivéttetik; ő nem, és a nép sem fog bírni alkotmánynyal, s így honunk a

szomszéd hatalmasságnak coloniájává lön; mondom, a kivívott közös képviseleten túl ezen hatalmas pártnak is eloszlattatik nem épen alaptalan aggálya, a kivívott tizenöt milliónak érdekeivel összefont s azzal biztosított alkotmány ezeknek is elosztván minden e részbeni aggodalmát.

Mindezen okoknál fogva én nagyon természetesen teendők induló pontjának ezt, s a szomszéd lépéseinek az innen természetesen folyó eszmék életbe léptetését tartom: a teendők szerintemi sorozatát reformén működésünk rövid vázlatát majd alább közölvén, most elég legyen újra azt mondanom, hogy én, ha vádolnom kellene, ha hibát keresnék Kossuthnak eljárásában, a főnebb mondotak volnának.

Az annyi szép reményre följosító Zalaegerszegi reform kezdemény Kossuthnak meleg keblén fölcsírázván, a három évi nemes-mozgalmak alatt már már virágzani indult, azonban ekkor legnagyobb férfaink, őseink példáját követve, lelépven a bár szerintünk nem a legbiztosabb alapra rakott, nem a legsükérdúsabb, de mégis általános reform mezejéről, terén ügyetlen anyaként, a teendők ezrei közt egyhez szegődének. S fájdalmas különösen az, hogy épen Deák Perencz, ki a pozitív jogadó, az alkotmányos reform nagy A-ját, a városok kérdését, a nemzetnek fölmutatá, most egy negatív jogparányhoz,

a hármasként egyikéhez, a házi adóhoz káté politikai életét, cselekvőségét.

Mi e tettet Deáknak s a haladási pártnak hasonlítjuk azon anyához, ki gyermekei között nem csak egyenletlenül osztja föl szívérzelmeit, de a többiektől megtagadott szülői szerelmét egyedül kedvencz gyermekének tartja föl, a többieknek a megtagadott szerelem kárpótlásául elég ügyetlen egyúttal bemutatni is az egyedül általános örököszt, és pedig szerintünk a negatív jogkérdés harmadrész töredékénél, a házi adónál anyai szerelmüknek a pozitív jogok, az alkotmánybani közös részesítés inkább tárgya lehel pala. Mi a házi adókkörüli eljárást a haladáspártnak ünnepélyesen hibáztatjuk; szerintünk a kérdések legelsője nem az volt, szerintünk a nép embereinek egyes kérdés süketétől működéseiket föltételezni nem szabad.

Mi a házi adó iránt minden kérdések fölötti fölmelegítést újra a rendszertelen egyes speciucus kérdések-melletti agitatiok szerencsétlen gyermekének tartjuk.

A magát egy speciális eszmetöredékhez, a házi adóhoz kötött mozgalom-emberek, s azok között a nagy Deák, hibás elnézésüknek áldozatai lettek. A házi adónak, mint a szabadszellemeű alkotmányt tényező eszmék negatív és csak egy parányi töredékének, ha kivívaték is, szerintünk rendkívüli eredményei nem lennének: a nega-

tívjog a szabad alkotmányteremtésnek nem is múlhatatlanul tényezője (hiszen hány ország van, hol a terhet közösen viselik és alkotmányi jogokkal mégsem bírnak, sok helyen pedig nem a teherviselési arányban részesülnek). A házi adó, ha a radical-reformnak a jogközösség útján negatív emeltyűje is, de hitünként nemcsak magában a házi adó, de az összes negatív (ezen nem épen megirigylendő) jog a minden terhek közös s aránylag viselése is (melly, köztünk legyen mondva, csak azért elviselhető, mert in bene ordinata republica a pozitív jogoknak kárpótlása csak azért jog, mert a pozitív-jog ennek viselését is múlhatatlanul föltételezi). Nem föltételezi múlhatatlanul az, alkotmányos joggyakorlatot, a polgároknak ezen legszebb, s épen a teherviselés drága árán fizetett szabadságát, a státusnak, ezen legszentebb kincsét, az összes nép ezen egyedüli garantiáját. Igen, mi az adó, a teher közös viselését szükségesnek tartjuk, mert jól tudjuk, hogy ez a státus föltartására szükséges, de azt is állítjuk, hogy nem azért van a státus, hogy adót fizethessen, hanem azért fizetünk adót, hogy a státus, a minden polgári jogok öszvege, főállhasson. Mindezeknél fogva én azt hiszem, hogy nem a személy, nem a birtok, de a szabadság; nem a negatív siralmas jogosítás, de a pozitív polgári jogközösség a teendőnk elseje; hanem továbbá, hogy a haladási pártnak magát

bármell; egyes kérdéshez kötni sem nem jé, sem nem eszélyes; és végre a házi adókörtüli, különben igen lelkes agitatio újra megerősíte azon hitemben, hogy a speciális az egyes kérdésekhez kötött s nem logikai alapon nyugvó reform sükert, rokonszenvet nem teremt; erónket megtöri, pártunkat megbuktatja, s kétségbe s magairánti bizalmatlanságba ejti.

A haladási párt egy nagyon jelentős része, mely magát egyes kérdéshez kötve, miután kérdésükkel együtt megbukott, az alkotmányi élet egy munkás napjától az 1643-ban egybe hívott országgyűléstől elmaradt, s ezek között, fájdalom, Deák Ferencz is. És a fejét vesztett, s igen sok jelentős tagjait nélkülözö haladási párt megtört erővel, s kedvencz életkérdésének megbuktán elkedvellenülve kezdé meg országgyűlési pályafutását

Deák nincs — s ki lenne a merész Phaeton, ki a dicsőn ragyogó nap után gyeplőjét felfogná? Ez volt ismét az első kérdés, és bár a már sok csatát vívott tapasztaltak legnemesebben személyökre nézve nemlegetesen, s a vezérségei minden igény nélkül, — mely Deák után mindenkinek Sisiplius kő, mellyel midőn fölhajítani küzd a dicsőség, a czél tetőpontjáról visszahull, — viselék magokat; de a magyar közvélemény pozsonyi paránya vezérválasztásban küzd a záradékok apja, s a villámként sajté szónok, az első alispán közt: s e küzdés pártosokat

teremt, erőt szakít, mely vihart Beöthy visszalépte sem csönnesítheté le többé a sértett hiúság, az örök vetélyek miatt, s a közösen el nem ismert, a gyanúsított, a megtámadott, a lelkületénél fogva is szerény s remegő vezér nem volt vezéri állásán olly erős, mint Deák, kinek lábaihoz nincs keztyűt vetni merész. És ha a vezérben önértet nincs, ha állása nem biztos, ha tekintélye nem közösen ismert, ha vetélytársaktóli félelemtől nem ment, nem is léphet bizton. Hitünk szerint nem lángész, nem mindent túlszárnyaló tudományi felsőbbbség: de becsület és bizalom egy jó magyar politicalai pártvezérben a múlhatatlan megkívántatóságok. Példákat tudunk megyéinkből, hol nincs utasításokkal megkötve az egyénnek keze, hol mindenki hite vagy szeszélyeként küzd, hol még sokkal több érdeket kell a vezérnek legeznie, hol a lángeszek s legtudományosb férfiak előtt s azok teljes megnyugvására közkívánság szerint egy tudomány és észnagyság tekintetében talán állattuk álló egyén a pártvezér, és tárcsáját mégis kipótolhatatlanul tölti be. Szabad legyen egy példái, személyek megnevezésével előhozunk, s ez által meg vagyunk győződve, hogy az érdektelt tisztelt urakat teljességgel nem sértendjük meg, s mert épen szerénységöket s a mások érdemeinek általoki méltánylatát ismervén, nevezzük meg őket: Pestmegye, honunk szíve, a magyar ész és tudományos műveltség közép-

pontja, és hogy Pestben, ez irányt adó megyében nem az általunk főnebb méltánylott Kossuth s nem a genialis Szentkirályi pártvezér, azt kiki tudja. És menjetek bár az érintettem urakhoz, a megkérdeve éket; hallani fogtok lelkes szavakat, a szilárd és hatályteljes Ráday s Patay eszélyes kipótolhatlan vezérségekrül.

A vezérséghez, kivált hpl a párt keze utasításokkal van megköttve, nem annyira lángész,, mint józan tapintat, szilárd becsületesség és az állás, biztossága kívántatik.

Az 1843-iki országgyűlésének illy vezére nincs, és nincs, mert a különben minden,kellékekkel bíró Klauzálban s a többi elsőkbem nem közös a bizalom.

Egyébiránt nem lévén szándékunk, az országgyűlésnél mulatnunk, elég legyen annyit megjegyezni: hogy az országgyűléseelőtti adóagítációkban: fejét vesztett reformativ-párt bukását s veszteségét még nem heverte ki. — Az ellenzék, a részletes, az eredménytelen reform meddőségén elkedvetlenülve, most a hongyülésen önmagának opponál.

IV.

A történet s hazánk példája nekünk azon tanúságot nyújtá, hogy a reform mezején a nemleges és a részletes működés, meddő, s azon meggyőződésre vezérlett, hogy a reformnak csak akkor élvezhetjük édes gyümölcsét, ha igénk, amelyet kívánunk, hogy testté váljék, erős alapon nyugvó kerek-egész. Ezért kívánjuk mi a reformertől hogy nemzete alkotmányát jó s rossz oldalaiban ismerje, hogy így, hol a körülményeivel, nemzete jelleme, szellemével leginkább megegyező vázlatot gondolhasson el. — Mellyel bemutatván a népnek ezen népeletből fölmerült rendszeres tannak életbe léptetéséért küzd.

Figyelni kell a haladónak, hogy necsak egyes eszméi, de ezekből egy egész rendszere legyen, hogy így a rögtönző, az ösztönszerű, a toldozó reformnál mindennapi ellenmondásokat s az örök fenakadásokat kikerülhesse; figyelni kell továbbá az alkotmány szellemére, és nép jellemére; mert meg van írva, hogy a törvény, melly nem a nép kebléből merült föl holt betű; mert jól tudjuk,

hogy a nép- rokonszenvet számításából kifeleadt reformer a Danaidák hordáját töltögeti; továbbá eszméi tiszta alapon nyugvó s könnyen felfogható logikai rendben legyenek; mert a nép általa nem értett abstract eszmékért föl nem melegül; s ha ezt nem teszi; működésünk meddő. — Végre kívánnám minden jelentősb reformertől haladási tervének rövid vázlatban nyilvánossá tételét, hogy így a bíráló közvélemény, — embereinek tehetségét, szándékát és célját ismerhesse. Ez áztat a nép teljeskorúságra jut, s megszűnvn egyes embereket bálványozni, maga gondolkodik. Akkor a nép nem fog iskolás gyermekként követni egyeseket, kiknek legközelebbi terveiket sem Asmeri; akkor a most vak bizalommal megajándékozott egyesek által vezetett (vajmi gyakran csalódott) nép maga gondolkodik, — nem egyes eszmék, — de rendszerből ismert emberét nem. gyermekként ösztönszerűleg, de komoly bírálás után szereti s követi.

Honunkban rendszeres reform tervet eddig senki sem mutatott be. — Voltak, kik mondák, a teher közös viselése nélkül nincs e honban üdv; voltak, kik közös polgári joggyakorlatot; voltak, kik szabad földet sürgetőnek; de részemről nem hallottam senkitől, mint jó hadvezértől előreszámítva mondani: ma e pontról indulva, holnap és holnapután ezt és amazt küzdve keresztül ide törünk. Meglehet, a korlátolt sajtó, meglehet, a gyűlés

termeinkben elveszett szó oka, hogy nem hallhatóm, de meg vagyok győződve arról is, hogy állításom egyikének sem lesz több ostromlója, mint ezen kívánatomnak. Előre hallom az ellenvetést: a reform nem A, B, C, mellyel az az A-n kezdve egymásután le kellene mondanunk a Z-ig; e téren azt kelletik előbb tennünk, mit szükségünk sürgetve parancsolnak, — és ezen uraknak igazuk van, csakhogy engem nem. értenek.

Én nem az összes hon mindennapi szükségeiről gondoskodó, hatóságokról és törvényhozásról, de a nemzet jövőjéről és fölvirágzásáról gondoskodó nagyoktól kívánám, hogy terveket mely szerint e hont boldogítani akarják, bejutassák; s ezt kívánom, mert szeretem a gondolkozó népet, mert nem vagyok barátja a vakbizalonnak, mert nem szeretem az egyes emberek kabátjába kapaszkodott népnek botlásait látni, mert nem szeretem, ha a kömivesek a gazdának minden felügyele nélkül építik a házat; tervet kívánok, megunván a kebel küzdéseket, mellyeket, a holnaputánról go dóik ózva, szenvedek; meguntam azon rabszolgaszerű állást, mellynek következtén én a házi adóért küzdék, a nélkül, hogy tudnám, mi a vezérek terve csak holnaputánra is; én pedig szeretem tudni pompa szobor, sötét tömlöcz, vagy ezreket boldogító szilárd alkotmány lesz-e a kőrakás, mellyhez homok-szemeimet én is hordozom, szeretem ismerni a tant elejétől végéig, melly-

nek én is segítek életet adni, — s ezt velem együtt minden napszámos józanon kívánja és kívánhatja.

Fájdalom azonban szabad sajtónk nincs, s kormányunk a helyett, hogy reform-terveink közzétételét sürgetné, önmaga zárja ki magát a haladás pályatéréről, nemcsak önmaga, de népe fülét is gyapottal töltvén meg gondosan, nehogy a haladási eszmék valahogy füléhez jussanak. — Én pedig szentül hiszem, hogy senkinek sincs inkább érdekében, mint a kormánynak, a reform tervek ismerése i nálunk azonban az egyedül őszintén nyilatkozó szabad sajtó hiányában csak félig meggyilkolt gondolatokból, csak a gaz titkos kémek ostoba tudósításaiból ismeri ezt kormányunk. Én pedig azt hiszem, hogy a kormánynak a haladás embereire, s viszont ezeknek amarra több szükségük van, mint akár a maradás őseinek, akár az udvaroncok seregének. Hitemként a kormánynak, mint barát, megbecsülhetetlen, mint ellenség, — legyőzhetetlen a haladás embere. Hitemként a reformernek számításából sem a nép, sem a kormány rokonszenvét nem szabad kifeledni, mindkettő hatalmas tényező, s az utóbbit csak akkor mellőzi okosan a józanhatadás barátja, ha érkei anépével homlokegyenest ellenkeznek,

Én a kormánytól egyedül csak azt látnám természetnek, fen- az akár a Journal, akár bármely más téten, minden áron az őszinte nyilvánosság útján szeretné ki-

tudni a nép embereitől, mellyek eszközeik, s mik a módok, mellyek által és szerint boldogítói akarják hazájukat; senkinek, a kormánynál nem lévén inkább érdekében az, hogy a reform pályatervről ki ne szorítassék, lévén ezen tactica leghatalmasabb támasza a thrónnak; az igaz reforméinak szándokából nincs miért titkot csinálni. A nyilvánosság a szabad sajtó embere a csallépéseket — winkelzug. — a bel ügyek politúrájában nem helyeseltetik; itt az alaposág sem istennek, sem embernek, sem kormánynak, és pedig különösen a nép emberének soha nem használ, . Azzal, hogy nem értenek, s nem ismerik czélzatim, én erősebb nem leszek, azzal a józanoknak rokonszenvét soha sem nyerem meg. — En nem értem, miért nem kell némelly kormánynak a szabadsajtó? én meg nem foghatom, miért szeretné némelly népember bekötni a nép-szemét, miért csinálna titkot terveiből. Ki el meri mondani magáról, hogy reformer, annak múlhatatlanul tudnia kell, hogy és mit akar.

Magyarhonunkban eddig senkinek rendszerét nem ismerők, ösztönszerűleg követők vagy vetettük el a csak egyes kérdésekről! nézeteinkben is; mert embereinket a nélkül hogy akár emez, akár amazoknak, szántakat vagy egész rendszerét, ismernők. —

Mi tehát — hiányában nagyjaink rendszerének — körlményeinket röviden átnézzé, helyzetünk árnyékoldalait

Mondanátok: hát nem léptünk-e föl a nemzet érdekei fölött az utolsó három évben? nem küzdöttünk-e tántoríthatatlan hűséggel a terhek közös viseléséért? nem akaránk-e a roskadozó népnek vállán könnyíteni terheit? — Ez, tagadhatatlan, legnemesebb tettünk, s mindenesetre olyan, mellyért a nép nekünk köszönetét szavazand; de szerintem nem olyan, mellyel baráti őszinte bizalmát megnyernénk. A terhek könnyítése, a negatív jogokban! engedmény, kegyúri ajándok, melly a régi szolgaként megajándékozott néppel köszönetét szavaztat, de a szolga és ur közé rakott közfalakat nem rontja le a pozitív jogok megosztása a lovaggá ütés arczulcsapása, mellyen túl a nemes és az adózó között a szolga és úr közötti különbség megszűnván, a polgár polgárt, a barát barátot ölel.

És itt újra kijelentjük, miszerint bitükként a haladók legutolsó s legnemesebb agitatiojokkal is azért nem nyerték meg a bizalmat, mert nem pozitív, de negatív, jo- gaik mellett léptek föl.

Eddig láttuk, hogy a népnek sem a törvény, sem anemesség, sem a reformerek iránt nincs bizalma: most nézzük, milly mértékben bírják ezt helyhatóságaink? felelet: a hol a nép kikerülheti a velők érintkezést, azt minden áron meg is teszi: és ez ismét nagyon természetes; mert nem em- lítve most azt, hogy egyes ugyanazon hatóság kezeli a

politikai kérdéseket, mely a polgári pörök fölött ítélt, hogy a gyűléseket látogató néhány tíz egyének körületeknek bírói, ügyvédi, politikai és policiai eljárói, pénzügybeszedői és kezelői, munka-beosztói és gazdái; szóval, nem említve ezen tenger felhalmozását a kötelességeknek, a megyék tisztviselői nem bóják a nép bizalmát; látván a nép, hogy az országgyűlés által hozott minden egyes törvények az életben mint játszanak, megtöretvén a municipalitása prysmáján ezer színben; példával szólva, a népnek a megyei végrehajtáshoz bizalma nincs, ha földesura ellenében kell föllépnie, például az úrbéri viszonyoknál; mert jól tudja, hogy a földesúrban a mait és jövő tisztújítást köszönő tisztviselőnek s az utolsó krajczárig a megye és földesúr számára kizsarolt adózó semmi lekötelezöt nem adhat, a népnek a megyei eljáráshoz bizalma nincs; továbbá látván az egy és ugyanazon törvénynek megyénként különböző, gyakran ellenkező magyarázatát, és lehet-e nekie bizalma a nemességhez, kik a törvényeket más-kép magyarázván megyénként, járasonként különbözőképen hajtják végbe, és többnyire nem a nép érdekében. — És nem így vagyunk-e uraim az úrbér, a tagosító, az arányosító, és más több törvényekkel? Jó szándékkal hozott törvényeink a nép számára csak írott mai ásztól, ezek az alispánjuknak jók, kik közül egynémelly ezeket, mint a hirtelen gazdagodás legbiztosabb kulcsát használja.

Én bonunk egyik legnagyobb bajának az administrazio heterogeneitást tartom. A megyékként különmeműen értelmzett, és járasonként különbözően végrehajtott magyar törvény egy valóságos Protheus, mellybez hiába toborzoljuk a nép bizalmát. Minek ott törvényhozás, hol egy megyei kicsiny töredék az országgyűlésben öszpontosult nemzettöbbségnek akarátát illy rútol kijátszhatja.

Az érintetem törvény magyarázati heterogeneitásnál még sokkal súlyosabb az, hogy alkotmányunk a legkülönműbb természetű alanyokból összerakott Mozaik, hogy bonunkban a megyék, szabad kerületek, köztársasági szabadalmit vidékek s körülesek érintik egymást, mind meg annyian különmemű politicalai és törvénykezési szerkezettel ellátottak. És mind ezen különmemű, szerkezetű hatóságok, vagy szomszédaik szabadságoknak irigyei, vagy kis korúságoknak lenézői. És ezen apró különszerű státusok a státusban mind az alkotmányos, mind a nemzeti — mint egykor már mutogatánk — mind socialis tekintetben a nemzeti egységnek, a polgári tiszta szeretetnek és békességnek egyik életdúló mérge. Mi csuda, ha a népnek ezen legnagyobbyszerű heterogeneitas ismét nem tetszik? mi csuda, hogy ha a Szász szabad alkotmányán ejtett sebeket vérzi, a magyartól megbénított alkotmányában is irigyeltetvén? mi csuda, ha a megyék, a kerületek, a városok a vármegyéknek nem a

legőszintébb barátjai? Szerintünk lehet az alkotmány monarchiái vagy republicai, vagy monarchico - republicai stb. stb. és polgárait boldogíthatja; de bármely elvű alkotmányos országban helyenként elszórt, az általános alkotmányétól egész különemű szerkezettel és szabadal-makkal bíró hatóságok mindenkor valóságos nemzeti csapások. Érdék és nemzeti egység mi az embereket szilárddá, erőssé teszi, az illy pedig az alkotmány heterogeneitások, a honpolgárok érdekeit egymás ellenében működtetik, és a helyett, hogy az anyanemzetségnek közösen boldogító hódítást tennének, a külön ajkú s külön szerkezetű polgárokat örökös hidegségben tartják egymás iránt. Minek eredménye, hogy az illy alkotmányok az érdek és nyelvegység helyett a szakadások burjánjait táplálják.

A végrehajtásában csigalassú és minden felelősség mentes collegialis bureaux által működő kormány, nem szeretve a néptől, örök küzdelemben áll a megyékkel is. De nem fonván tovább gondolatink fonalát, nem menve tovább e szomorú elnézéseim, csak az mondottakból is láthatjuk, hogy sem az alkotmány, sem a törvény, sem a törvényhozó, sem a hatóság, sem a nemesség iránt rokonszenvvel nem viseltető nép a kormánynak sem barátja.

Nemzetünk állását figyelemmel tekintve végig, fáj-dalmasan fogjuk tapasztalni, hogy nemzetiség és érdek-

egység, a nemzeti boldogság eme leghatalmasabb két tényezője hiányában országunkban az érdekek ezer nemű töredékei beültetvék, minek eredménye, hogy e honpolgárok a helyett, hogy egymáshoz közelebb simulnának, és a nemzeti egység nagy eszméjét honunkban is életbe léptetnék, provinciális castai érdekeik szerelemföltő vidék-, s nem honpolgárokká lesznek. Honunk viszonyait figyelemmel vizsgálván, mintegy önkényt ötlük eszünkbe: e honban a nemzeti s az érdekegység hiányzik; itt az elemek megvannak, az élet nem hiányzik, csak mester kell, ki a tébolyodott zavarban egymással ellenirányban működő, az összes nemzeti erőt gyöngítő elemeknek irányt adjon, és e nemzet erős és nagy leend.

Illynemű elnézések eredménye political bitünknek sarkköve, melly szerint mi, valamim mindenütt, de különösen hazánkban a nemzeti boldogság leghatalmasabb tényezőjének az egységet, és különösen a nemzeti és érdekegységet tartjuk. — És ez az alap, ez az induló pont, mellyre political hitünk eszményi alkotmányát helyezni szeretjük.

Most, mielőtt alkotmányterjesztés, és jövőnkrol elnézésünket olvasóinknak rövid vázlatban felmutatnák, megemlítjük: miként mi a szakadásokat mindén félő barátai az egységnek, azt hisszük, hogy nemcsak a törvényszentesítette alkotmány heterogeneitások, de apró elnevezések

is gyakran éles és fájdalmas szakadásokat idéznek elő, a legtüzesebben egymás ellen küzdő pártok kisszerű indokból szakadtak külön. Scribe elmésen jegyzi meg, hogy a hét éves háború, egy ablak feletti vitának szomorú eredménye. A politikai és az irodalmi életben egyaránt, az egyhitűek között is, néha a Téli-réfás elnevezések is pártokat idéznek elő, az illy újonan előállt pártfelek phanaticus ingerültségének pedig gyakran az ész, gyakran sok vér hull áldozatául. Ezért mi, valamint egyrésről már tökéletesen consolidált pártunknak hív emberei vagyunk, tartván Angol örzsébettel, ki, mint tudva van, midőn Pius pápa által fölszólítaték, jelenne meg követői által a tridenti zsinatban, hol ő az angol lyurgiát is megerősítendi; s az úrvacsorájának mindkét médoni kiszolgáltatását megengedendő azt adá válaszul: ezt tenni nem látja többé tanácsosnak; félvén, hogy az által a már létező catholicus és reformált felek egyítése helyett, még több szakadások idéztetnek elő. Mi, tudván, hogy pusztá nevek pártokat s ezer ellenségeskedéseket teremtenek, soha sem vennénk föl egy új pártnevet sem. Mi az új pártneveknek barátai nem vagyunk, tartván azokat mindannyi lobogóknak, táborunkat nem lelkesítőknak, de a felbőszült ellenség számára bennünket kiczégrézőnek; mi meggyőződésünket egy új pártnév fölvétele által sem engednénk korlátoltatni, és ha egy definícióban nehéz

csak egyetlen egy gondolatot is meghatároznunk, akkor képzeletünként egy politicalai párt működési irányát egy szárai kifejezni akarni képtelenség. A történet számos példákat mutat, sok milliók miatt hulltak el áldozatául egyedül partnerüknek, a nélkül, hogy elleneik irányukat ösmerék vala.

Honunk haladási pártjánál jelenleg két név kezd fölmerülni, a e két név centralista — és municipalista. A centralisatio emberei még hallgatnak, még egy táborban küzdenek a municipalistákkal; már hidegséget teremtenek kölcsönösen a nevek, az élet még nem egészíté ki a centrálisaim és municipalista pártokról fogalmat, még csak a név elleni képzelődés dolgozik agyunkban; mit várhatunk mindkét pártra nézve majdan, ha küzdterre lépvén, a tetteket rendesen követni szokott gyanúsítások órája ütni fog.

Mi mindezen okoknál fogva a politicalai téren elnevezéseknek barátai nem lévén, új párt név választás helyett véleményünket mondjuk el, szívesen fogadván annak akár jobbról, akár balról czáfolatát, okainkat bármelly fél hódításainak egyaránt tevén ki, és előrebecsájtván, hogy ki bármelly kérdésben erősségeinket megczáfolá, magunkat nyere meg azon mezőn. Ezeket most és minden politicalai czikkeinknek bébebecsájtván, most csak száraz hidegen adjuk el az alkotmány körül teendőknék szerin-

tünki sorozatát, leginkább kimutatásául annak, hogy minden elnevezések daczára, honunk csaknem minden reformerja egyet, e hon boldogságát, s csaknem egy utón akaija elérni. És ha úgy van, akkor ne szakadozzunk névre, minek utoljára is keserű és epés viták lesznek meddő jutalmi, és mindnyájunk czélján kívül állé maradás.

Mi a magyar radicalreform induló lépésének a városok rendezését tartjuk, mint a kerületeken túl a megyéké követel.

Mi a megyéknek rendezését, sőt azoknak egyenlő beosztását szívből óhajtuk. Igen látván azon végetlen aránytalanságot, mellyben megyéink akár népességben, akár territoriális tekintetben egymás ellenében állanak, látván, hogy megyéink hatóság jogai a helyett, hogy akár a szabad szellemű népesség, akár az aristocratiai vagyonosság alapján nyugodnának a feudalismus szabadalmi típusáviselik magokon, igen a helyett, akár személy, akár birtok, akár mindkettő után együtt adatnék a jog és viseltetnék a teher honunkban minden tekintet nélkül az arányra, minden valódi alap nélkül csak pusztán neveknek, minő Ugocsa, Bihar adódnak, mint hatóságoknak nem tekintvén sem birtok, sem népességi aránytalanságokat, egyenlő mértékben az önkormányzat roppant jogai. Megyéink, mint nemesi családok, jogaikat nem köteleztetés, nem birtok, — nem teherviselési arányban, nem

érdemük, — nem erejökhez képest, minden tekintet nélkül a méltányosság igazságra legfelebb is valamely ősapa érdemeiért kapják.

Valójában borzasztó az aránytalanság, mellyel a megyék egymás ellenében állanak; ba kérdené valaki, nielly kulcs szerint adatának a megyéknek jogai? azt kellenék válaszolnom: semminemű szerint; — territórium szerint nem, mert Bihar 200, míg Ugocsa 11□ mértföld; népeség szerint nem, mert Pest 506,084 lakost számlál, míg Torna 30,000-ret; ipart nem, mert Pestnek, a magyar kézmű tárházának a kereskedési ipar gyűlpontjának 191 s majd fél □ mértröld adja — minden ipara daczára — azon polilicai jogokat, mellyekkel az arcádiai együgyűségben élő Ugocsa — 22 sovány □ mértföldre daczára — bír.

Ha kérdenék továbbá illy egyenetlenek levői a törvénytevő megyék, váljon az admimstrativ költségek nem igaztalan arányban elosztvák-e? felelnénk: igen, a ti □ mértföldü Ugocsa adózóinak igen kevés különbséggel ugyanazon tisztviselői kart kell fizetni, s ezek számára majdnem olyan megye-házat építeni és föntartani, mint Bihar-nak. Ugocsa néhány száz szegény nemesének az éveken keresztül húzódó országgyűlések fejében épen annyit kell fizetni, mint a nagy s gazdag Pestnek. Égbe kiáltó igaztalanság, uraim! de úgy van; — a minden kereskedői vona-

laktól távol eső kis Ugocsának sovány telke tizennyolezszorosán fizeti, mint a sokkal jobb földit és természetményeit két áron eladó dunai vármegyék.

Ossz nemzeti tekintetben van a megyéknek aránytalan beosztásának még egy véghetlenül káros oldala, s ez az, hogy a legkisebb megyék az országgyűlésen törvényhozatalában ép oly jogokkal bírnak, mint a legnagyobbak; s így nem az ország-többsége hozza a törvényeket, sőt, ha Arva, Sáros, Torna, Thúrócz, Ugocsa s a többi kis szegény vármegyék együtt szavaznak, Pest, Bihar s a többi vagyonos vármegyék ellenében, igen könnyen megeshetik, hogy a képviseleti táblánál az ország egy negyed-rész territóriuma, egy harmadrész népessége, és egy Ötvedrész értelmi képzettsége fog a többség nyakára törvényt hozni, ha népképviselet lenne is; a megyéket tehát mindenekelőtt rendezni és figyelemmel a népességre s territóriumra egyaránt fölosztani kell, hogy így egyenlő és igazságos irányban adassák e hon polgárainak a jog és teher, hogy így az ország valódi többsége által hozassanak e hon törvényei.

A megyéket rendezni, fölosztani kell, hogy így a nemzet jobbjai által kivívandó népképviselet az igazságos arányban beosztott megyék kebléről viruljon föl, melly nem rendeztetvén, — a megyék, a népképviselők, — a követek, — meglehet, tekintet nélkül, a megyékre, ezektől

tökéletesen független, egyenlően beosztott választó körületek által fognak küldetni. A megyékből fölmerülő képviselet a helyhatóságok erejének megköbösítése leendő, míg ellenkező esetben könnyen lehet a megyék ellen küzdő tábor. A képviseletet megyei rendszerünkből kell fölmentenünk, s erre hatalmas lépés a megyék aránylagos s igazságos beosztása. — Lesznek, kik azt mondják: hagyjuk a megyéket, mint vannak, de mondjuk ki, ennyi embernek s ennyi vagyonnak van egy követe; például Bihar 200 □ mérföldtől 406,000 lakosától küldene tíz követet, míg Torna 11 □ ménföldtől és 30,000 lakosától egyet. És ez mind lehet, és látszólag igazságos is; de kérjük, ha majdan nem pusztán országos, hanem provinciális érdekek jönnek elő, majdan akkor Biharnak tizenhat szavazata egy compact erő lesz Bihar provinciális érdekében? Mondanátok: hiszen ott lesznek a többi megyékből ellensúlyul a követek. Igen, de elhallgatva azon tetemes mennyiséget, melly a kerékszámom főül lévén a kisebb megyékben szavazat nélkül maradnak. Válaszul csak azt adjuk: hogy az, egymásmellett állván, mégis külön érdekű, különböző megyék tizenhat képviselői még sem egy úgy összetartó elem, mint magának Biharnak tizenhat követei. Mind ezen, s ezekből természetesen folyó okoknál fogva szerintünk a megyéknek birtok és népesség szerinti beosztása, s mielőbbi rendezése teendőink elseje.

A megyék beosztása ég rendezése előtt vagy után, de mindenesetre az általános képviselet eszméjének megtestesülése előtt, egy nagy, egy sürgető kérdés az úrbéri telkek megváltásának kérdése várja megfejtését. —

A történet arra tanít bennünket, hogy az elnyomott zsellér, a jogokért vérző népek birtok — s jog — szorajukat legelőbb is a szabad föld kikiáltásával szokták csendesíteni. Mi szentül hisszük, hogy bonunkban is eljövend és immár jelen van az idő, mellyben a nemesség jogait a néppel megosztandó, a magyar nemességnek, a világ történetnek páratlan nemeslelkűsége és igazságszeretete soha sem engedi odajutni polgártársait, hogy azok eltiprásukon kétségbeesve félrevert harangokkal jelt adjanak a forradalmak véres csatáin. És helyesen, nekünk haladnunk kell, nekünk az úrbéri telkeinket szabad földdé kell változtatnunk; mert mi nem akarjuk, hogy a többé vissza nem tartható népképviselet, csak úgy rövid pór útján, mint a minap Francz- és több más országokban minden váltság díj nélkül kiáltsa ki a szabad földet.

Ha az úrbéri telkek minden váltság díj nélkül varázsol tznak szabad földé, ez által sok polgárnak keblében aggály keletkezik, így okoskodván: ma az úrbéri földesúri jogok sértetvén meg, holnap vagy azután a majorsági jogokat épen azzal a joggal szegheti meg. Ez túlvitt aggodás. De nem rendeztetvén az úrbéri telkek a nép-

képviselők kamarájában, a nemesi szabadalmak, és a népjog-barátok között mindenestre éles vita keletkezend, az elsők a birtok szentségét, a végsők az igazságot emlegetvén; s a birtokjogra megjegyezvén, hogy az úrbéri és majorsági birtokok közt nagy a különbség, hogy az elsőt a törvényhozás már több ízben hozzászólván, már ezelőtt némileg fölszabadítá, a szabályozás. — Szóval, egy ingerült vita állhat elő, mellynek elejét venni a nemességnek mindenestre érdekében áll, szóval, ha a népjogok s adózóink állása s az igazság szentsége nem lennének magokban is elég hatalmas indokok, az úrbéri telkek megváltását csupa eszélyeseégből is minden áron eszközölnünk kelletik.

Az úrbéri telkek megváltásán s a megyék rendezésén kívül a szívszakadva várt népképviselőt által, valamint igen sok más, úgy megyéink is nagyszerű átalakulást fognak szenvedni. A tizennégy millióval megszaporodott polgárság joggyakorlata által a mostani alkotmányos formáknak tágulnia kell. A megyék a juri, a polgári büntető és political s gazdasági s. a. t fórumok különválasztása, s a nyugatról beszivárgó többi szabadszemléű institutiok által tetemes változást szenved.

És ki lenne, ki ismerve a kötelességek felhalmozásának természetes eredményét, az örök fölakadást, ki látván honnunkban a kötelességek tömérdekségét, gyakran

a legelleneműbb megbízásoknak egy és ugyanazon egyénre hivatását; látván, hogy hol, mint nálunk, egy mezei tisztviselőktől a státus azt kívánja, hogy ő megyéje büntető és polgári pöréinek bírója, csend és rend biztosa, útcsinálója, gazdája, és a népjogok védője legyen, ott a minden kötelességek fölhalmozása miatt, végre a sok kötelességek közül a legjobb szándok daczára is egyiknek sem tétetik elég. Ki lenne, ki a mindentudóságot s hatóságot föltételező basaszerű szolgabírói hivataloknak természetes következményét, az örök administratív fenakadá sokat ismeri, a kötelességeknek a hivataloknak szakonkénti felosztását, a fórumoknak separatioját ne kíváná.

Hogy a fórumok separatioja jó, azt a magyar embernek, — ki rend nélkül összehányt kötelességek felhalmozásának eredményét, a dolgoknak csigalassú és rősz menétét ismeri, — nem kell mutogatnunk. Hogy a munka-beosztás órája magyar hivatal-szobáinkba is elhatand, hogy jövend idő, mellyben honunk hivatalai sem lesznek a falu végén lakó helység büszkeségéhez, az új magyarhoz hasonlíthatók; ki mint tudva van, minden műhely és előkészület nélkül, egy személyben kovács, lakatos, puskamíves, kés, és kard-kovács — nincs okunk miért kérkednünk.

Hogy a fórumok separatioja a békbírák, juri, a politcai büntetőszékek különválasztásával a megyék administratio tekintetben némelly átalakulást szenvedendnek az is

magában következnek. Mert nem említvén, hogy a fölhalmozott kötelességek megosztása által az imént néhány tisztviselőnek kezében központosaikat hatalom több kezekre bízatik, nem az administratio kerekeinek ez általi sebesebb forgását érintjük; csak azt: hogy a statutiariajognak a helyhatóságtól el a helységekre visszatérte által a faluk és városok tisztviselői mindinkább s inkább szaporodván, a megyei tisztviselők száma ellenben mindig fogyni fog, mindaddig, míg a megyék kezében csak a fő felügyelet maradand.

Szerintünk nem csak a fórumoknak kell separálatni, de a szakonként beosztott kormánykerekeknek mentői inkább bent a nemzetéletbe, és így ha lehet, a megyéken túl a helységeken kell forogniok. Mennél meszszebb távozik a statutiariajog a helységtől, mennél inkább központosítatik, az bizonyos eszményi közép hatóságban, annál többet vesz belbecséből.

A megyék a cselekvő kormányzat helyett a hatóságok alá tartozó helységek fölött előbb később csak felügyeleti jogot gyakorolnának.

És most, ha mondanátok, hogy a statutiariajog kiterjesztés — és a fórumok separatioja által majdan sok táblabírák, tisztviselők vesztenék el kenyerüket, salariumokat, felelnék: annál becsületesebb és szakértőbb kap biztos hivatalt; mondanátok: e tan ;Ilyen republicai; vagy

amollyan absolutisticusi irányú; felelnék; a munka beosztás az. adnistratio kerekeinek megkönnyítése és gyorsítása a jó, az ügyes, a szakonként otthonos kormányzat a moharchiában mint a respublicában egyaránt kívánatos; — mondanátok: e tan által megyéink jogköre csonkítatnék; felelet nem; mert megmaradván a politicai ügyekben az alkotmányos élet minden szabadságai a főlügyelet által helységek kormányzatába is befolyanak. Az egykor vándorolt országbírójához hasonlóan, működő szolgabíró hozatik el; a megyének kevés hasznot, dicsőséget szerezvén részint roszul használt mindenhatósága, részint tehetlensége miatt annál több nép-rokonszenvet játsza el a megyéktől.

Én a megyék coordinatiojának, fölosztásának, a fórumok separatiojának a statutaris jog kiterjesztésének óráját óhajtvá várom.

Az egyenlően beosztott megyék kebléről fölviruló népképviselő életbe lépése után következik az országgyűlés, rendezése, bot szerintünk az alsó házban a megyékből és városokból küldött népképviselők Ön körükből választott elnök alatt ülnek. A királyi személynökkel együtt eltávozott a hasztalanul régen itt ült királyi tábla helyét a publicopoliticus az administrativ bajokkal foglalkozó királyi Helytartó tanács foglalandja el. Melly felelős, s

megtámadtatván a népképviselőktől, vagy tudatni akarván a rendekkel valamit, szóval bír, szavazattal nem. .

A felső tábla lehetőleg jobban, megkisebbitetik, s csak háromszor vetheti vissza a KK és RR ütemét a mikor is az, conclusum diétalevá leend.

Az így szerkeztve, évenként összehívott országgyűlés, mint egy úttal a nemzet kormányzatnak középpontja eljárását a Helytartó tanács megszámoltatásán kezdendi meg. A Helytartó tanács országgyűlésen kúrit, a legfőbb kormányzati fórum, bent a törvény határain teljes hatalommal bír, mellyel azonban, ha áthágni iparkodnék, a megyék felírásai által a törvény korlátai között tartatik; lévén a megyék egyúttal a körükbe tartozó helységek kormányzati eljárása fölött is örökdő első fórumok.

S így megtisztított alkotmányunk eredetiségét megtartván, törvényhozási kormányzati tekintetben sebesen működend.

Az elég hosszasan és unalmasan elmondott alkotmány építési teendők után szabad legyen megjegyeznünk, miként mi a magyar (és nem a francia) centralisták és municipalisták között semmi nagyszerű különbséget nem látunk. Hitünként constitutionalis életünkben s politicalai viszonyaink között, sem a centralisatiót szélsőségig vinni, sem mindent municipálni nem lehet. Erősen fájdalmas lenne, ha pusztán névszerelemből az eddig egyért együtküzdött

s izmosodni csak most kezdett haladási pártunk megszakadoznék. —

Magyarhoni sem a Parisban centralisalt Franciaországhoz, sem a fodderativ rendszerű szabad Éjszak-amerikához nem hasonlítható. Franciaországhoz nem, s ezt egészben követni nem tanácsos, nem lévén nemzett kormányunk, nem egységünk, Amerikához nem; foederativ rendszer csak egymástól minden tekintetben tökéletesen független szabad státusok közt képzelhető, — s ugyan ezért megköszönjük a német alkotmányos elvek írójának tervét, melly szerint ő az ausztriai státusoknak egy szabadon alkotmányok különkülön, saját törvényhozással ellátott, de azonfelül foederativ gyűléseket is tartandó szövetséges egésszé való egyesülését indítványozza. Ez indítvány német szempontból jó s helyes; — megjegyzésünk reá csak az: hogy sem Magyar, — Bem Cseh, — sem Olasz-honnak egészen osztrák németté olvadni sem kedve sem akarata nincs; pedig mi azt hisszük, hogy ha ezen státusok így összeállának, magunk sem tudnánk hogy, de Bécsben lévén, a hatalom és a dicsőség csak hamar a németekké lennénk.

Nyomtatott Tauchitz Bern. Lipsében